

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO

PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

AISTĖ BAKAITYTĖ

(TEISĖS PSICHOLOGIJOS MAGISTRO STUDIJS)

MOTERŲ, PATYRUSIŲ INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ, POTRAUMINIS AUGIMAS:
PSICHOLOGINIO ATSPARUMO, SOCIALINĖS PARAMOS BEI NE PARAMOS VAIDMUO

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė -

Prof. dr. Rita Žukauskienė

Vilnius, 2018

MOTERŲ, PATYRUSIŲ INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ, POTRAUMINIS AUGIMAS: PSICHOLOGINIO ATSPARUMO, SOCIALINĖS PARAMOS BEI NE PARAMOS VAIDMUO

TURINYS

PRATARMĖ	3
I. MOTERŲ, PATYRUSIŲ INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ, PSICHOLOGINIO ATSPARUMO, SOCIALINĖS PARAMOS BEI NE PARAMOS VAIDMENS POTRAUMINIAM AUGIMUI TEORINĖ ANALIZĖ	5
1.1. Intymaus partnerio smurto prieš moteris samprata	5
1.1.1. Intymaus partnerio smurto rūšys	5
1.1.2. Intymaus partnerio smurto ir traumos simptomų sąsajos	6
1.2. Potrauminio augimo samprata ir veikimo mechanizmai	7
1.2.1. Potrauminis augimas ir intymaus partnerio smurtas	10
1.3. Psichologinio atsparumo samprata	11
1.3.1. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas	13
1.3.2. Psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo skirtumai ir sąsajos	14
1.4. Socialinė parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų kontekste	15
1.4.1. Socialinės paramos sąsajos su potrauminiu augimu ir psichologiniu atsparumu	16
1.5. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai	19
II. TYRIMO METODIKA	21
2.1. Tyrimo dalyviai	21
2.1.1. Moterys esančios smurtiniame santykiyje	22
2.1.2. Moterys išėjusios iš smurtinio santykio	23
2.2. Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai	24
2.3. Tyrimo eiga	28
III. TYRIMO REZULTATAI	30
3.1. Grupių palyginimas pagal demografinius rodiklius	30
3.2. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal demografinius rodiklius	30
3.3. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal dabartinį santykių statusą	33
3.4. Kintamųjų ryšių analizė	33
3.5. Potrauminio augimo prognozavimas	35
IV. REZULTATŲ APTARIMAS	38
4.1. Potrauminio augimo ryšių su psichologiniu atsparumu, traumos simptomais, visų smurto rūšių dažnumu, socialine parama ir ne parama aptarimas	38
4.2. Potrauminio augimo prognozavimo aptarimas	40
4.3. Tyrimo ribotumai	43
V. IŠVADOS	45
Praktinės rekomendacijos	46
LITERATŪRA	47
SANTRAUKA	54
SUMMARY	55
PRIEDAI	56

PRATARMĖ

Smurtas prieš moteris yra giliai įsišaknijusi visuomeninė problema, sukianti įvairias pasekmes bei stebima tiek besivystančių, tiek išsivysčiusių šalių ekonominėse klasėse ir kultūrose (Stonienė, Aguonytė ir Narkauskaitė, 2013). Pasaulio sveikatos organizacijos apklausos (2002), apimančios 48 populiacijas pasaulyje, rezultatai atskleidžia, kad 10-69% moterų teigia patyrusios fizinį partnerio (vyro) smurtą kuriame nors gyvenimo etape, o Europos sąjungos mastu atliktos apklausos rezultatai rodo, kad 33% moterų teigia patyrusios fizinį ir/arba seksualinį smurtą nuo 15 metų ir per pastaruosius 12 mėnesių iki apklausos (ES pagrindinių teisių agentūra, 2014). Lietuvoje atlikto tyrimo duomenimis smurtinį elgesį dabartinėje šeimoje patiria 15% ištekėjusių moterų, iš kurių 44% moterų patiriamus veiksmus vertina kaip smurtą, 56% - patiriamų prievartos veiksmų nevertina kaip smurto (Tureikytė ir kt., 2008). Tokie tyrimų rezultatai atskleidžia didelius smurto prieš moteris paplitimo mastus. Vis tik šie skaičiai pažymi ne tik problemos sunkumą, bet ir sudėtingą dinamiką, kurioje ne visos moterys, prieš kurias smurtauojama, suvokia, jog jos patiria smurtą artimoje aplinkoje. Tai siunčia žinią apie sudėtingus, iš pirmo žvilgsnio ne visada akivaizdžius reiškinius vykstančius už uždarų šeimos durų.

Dažniausiai tyrimai orientuojasi į neigiamus intymaus partnerio smurto padarinius moterims (Cobb et.al., 2006). Vis dėlto, per paskutinį dešimtmetį tyrėjai pradėjo atkreipti dėmesį ir į teigiamus pokyčius, kuriuos patiria moterys patyrusios intymaus partnerio smurtą (Cobb ir k., 2006; Doane, 2010; Valdez ir Lilly, 2014; Young, 2007; Anderson, Renner ir Danis, 2012). Vienas iš tokių pokyčių yra Tedeschi ir Calhoun (1996) apibrėžtas potrauminis augimas, apibūdinamas kaip pozityvus psichologinis pokytis sudėtingų gyvenimo aplinkybių kontekste. Potrauminis augimas intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyse pradėtas nagrinėti dar visai neseniai (Cobb ir kt., 2006), o mokslinėje literatūroje išryškėja neaiškumai, kaip šios moterys atsigauna po patirto smurto ir kokie veiksniai prisideda prie potrauminio augimo atsiradimo (Anderson, Renner ir Danis, 2012; Elderton, Berry ir Chan, 2017). Todėl šiame darbe bus siekiama nagrinėti veiksnius galimai prisidedančius prie potrauminio augimo atsiradimo intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Psichologinio atsparumo sąvoka dažnai siejama su potrauminiu augimu, tačiau tai nėra tapatūs konstruktai (Tedeschi ir Calhoun, 2004; Oginska-Bulik, 2015). Psichologinis atsparumas susidūrus su trauminiais išgyvenimais suteikia vidinės energijos siekiant atsigauti (Wagnid, 2016), tuo tarpu potrauminis augimas susijęs su teigiamais pokyčiais skirtingose gyvenimo srityse, kurių vystymąsi paskatina trauminio įvykio išgyvenimas. Dauguma tyrėjų randa teigiamus ryšius tarp potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo (Nishi, Matsuoka ir Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015; Bensimon, 2012), tačiau Levine su kolegomis (2009) atkreipia dėmesį, kad psichologinis atsparumas mažina

galimybę patirti suvokimo apie save ir pasaulį grėsmę, kas iš esmės mažina potrauminio augimo pasireiškimo tikimybę. Tokios tyrėjų prielaidos nurodo, kad potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo sąsajos yra gana sudėtingos ir nevienareikšmiškos.

Socialinė parama traktuojama kaip vienas iš pagrindinių įveikos mechanizmų, prisidedančių prie pozityvaus psichologinio funkcionavimo moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą imtyse (Hyland, 2014; Howell ir kt., 2017). Tyrimuose vieningai randama, kad socialinė parama teigiamai susijusi su psichologiniu atsparumu (Neill ir Dias, 2001; Grych, Hamby ir Banyard, 2015; Howell ir kt., 2017) ir ji yra vienas iš svarbių veiksnių prisidedančių prie potrauminio augimo vystymosi (Ulloa ir kt., 2015; Tedeschi ir Calhoun, 2004). Vis dėlto, neparemiantis elgesys, kuris taip pat turi įtakos su smurtu susidūrusių moterų funkcionavimui ir atsigavimui po traumos (Shanthakumari ir kt., 2014; Lepore ir kt., 1996), dar labai mažai nagrinėtas, tačiau galimai svarbus veiksnys, ypač intymaus partnerio smurtą patiriančių moterų imtyje.

Atsižvelgiant į literatūroje išryškėjusias problemines sritis, šiame darbe *keliamą tikslą* išanalizuoti kokį vaidmenį atlieka psichologinis atsparumas, socialinė parama ir ne parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminiam augimui.

I. MOTERŲ, PATYRUSIŲ INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ, PSICHOLOGINIO ATSPARUMO, SOCIALINĖS PARAMOS BEI NE PARAMOS VAIDMENS POTRAUMINIAM AUGIMUI TEORINĖ ANALIZĖ

1.1. Intymaus partnerio smurto prieš moteris samprata

Smurtas prieš moteris šeimoje/artimoje aplinkoje apibrėžiamas kaip tyčinis fizinis, psichologinis, ekonominis, seksualinis veiksmas, pažeidžiantis jos kaip asmens ir pilietės teises bei daro jai žalą (Vasiliauskiene, Dirmotaitė ir Vasiliauskaitė, 2016). Šeima/artima aplinka gali būti apibūdinama artimu santykiu, kuris charakterizuojamas emociniu susietumu, reguliarium buvimu, vykstančiu fiziniu kontaktu ir seksualiniu elgesiu, poros identitetu (savęs kaip poros suvokimu) ir familiarumu bei žinojimu vienas apie kito gyvenimą, ir šio santykio dalyviai yra intymūs partneriai (National center for injury prevention and control, 2015). Tokia samprata leidžia į artimus, intymius santykius leidžia žiūrėti plačiau, neapsiribojant vien santuokiniais ar kohabituojančiais santykiais.

Pasaulio sveikatos organizacija (2010) intymaus partnerio smurtą apibrėžia elgesiu, kuris sukelia fizinę, seksualinę ar psichologinę žalą, įskaitant fizinę agresiją, seksualinę prievartą, psichologinį smurtą ir kontroliuojantį elgesį intymiuose santykiuose. Ši samprata vyrauja mokslinėje literatūroje ir padeda atskirti intymaus partnerio smurtą nuo kitų smurto artimoje aplinkoje formų (Ali, Dhingra ir McGarry, 2016), todėl ja bus vadovaujama ir šiame darbe.

1.1.1. Intymaus partnerio smurto rūšys

Dažniausiai literatūroje išskiriamos trys pagrindinės smurto rūšis: fizinis, psichologinis ir seksualinis smurtas (Cobb ir kt., 2006; Doane, 2010; National center for injury prevention and control, 2015; Shorey ir kt., 2011), tačiau neišskiriamas ekonominis smurtas. Kutin, Russell ir Reid (2017) pažymi, kad ekonominis intymaus partnerio smurtas yra taip pat svarbi smurto rūšis, menkai nagrinėta autorių. Miller (1995) ekonominį smurtą nurodė kaip vieną pagrindinių ne fizinio smurto formų, kartu su emocinio ir socialinio smurto formomis, kuriuos šiuo metu labiau traktuojamos kaip psichologinis smurtas. Vis dėl to, Miller (1995) nurodo, jog šias ne fizinio smurto formas moterys nurodo kaip baisiausias. Šios autorių išvalgos atkreipia dėmesį į ekonominio smurto rūšies svarbą, ypač kalbant apie intymaus partnerio smurtą patyrusias moteris. Sanders (2014) teigia, kad šios moterys, patiriančios ir ekonominį smurtą, susiduria su dideliais finansiniais sunkumais, dėl ko joms dar sunkiau nutraukti smurtinius santykius. Atsižvelgiant į autorių pažymimą ekonominio smurto svarbą, šiame darbe nagrinėsime 4 intymaus partnerio smurto prieš moteris rūšis: fizinį, psichologinį, seksualinį ir ekonominį.

Fizinis smurtas apibūdinamas tyčiniu fizinės jėgos panaudojimu siekiant sukelti mirtį, suluošinti ar sužaloti (National center for injury prevention and control, 2015). Psichologinis smurtas laikomas sąmoningu, tyčiniu poveikiu kito žmogaus psichikai (Vasiliauskienė, Dirmotaitė ir Vasiliauskaitė, 2016), kuriuo siekiama kontroliuoti, izoliuoti nuo kitų žmonių (draugų, artimųjų), tai kito žmogaus žeminimas užgauliojimais, įžeidimais, siekis įbaugini grasinimais (Tureikytė ir kt., 2008). Seksualinis smurtas apibrėžiamas seksualiniu veiksniu, kuris atliekamas be kito žmogaus laisva valia duoto sutikimo, šiam smurtui taip pat priskiriamas daromas spaudimas santykiuoti, nekontaktiniai seksualiniai veiksmai (National center for injury prevention and control, 2015). Tuo tarpu ekonominis smurtas apima elgesį, kuriuo siekiama manipuliuoti kito žmogaus finansais, turtu ir skatinant priklausomumą bei kontrolę (Kutin, Russell ir Reid, 2017).

Lin su kolegomis (2016) nurodo, kad tyrimuose autoriai dažnai renka duomenis bendriems intymaus partnerio smurto indikatoriams, neatkreipiant didelio dėmesio į atskiras smurto rūšis, o tuose tyrimuose, kuriuose smurto rūšys atskiriamos, randama, kad jos susijusios su skirtingais rizikos veiksniais. Tai leidžia manyti, jog skirtingos smurto rūšys gali padėti geriau suprasti kaip jos paveikia šių moterų psichologinę sveikatą bei atsigavimą patyrus partnerio smurtą. Dėl to šiame darbe atsižvelgsime į skirtingas smurto rūšis ir jų sąsajas su tiriamais konstruktais.

Kadangi šiame darbe siekiame atskleisti su potrauminiu augimu, kaip pozityviu pokyčiu, susijusius veiksnius, neigiamų smurto pasekmių giliau nenagrinėsime.

1.1.2. Intymaus partnerio smurto ir traumos simptomų sąsajos

Žmogaus sukeltos, tarpasmeninės traumos yra labiau žalojančios ir paveikiančios esmines gyvenimo prielaidas, nei kitos traumos formos, kaip liga, nelaimingas atsitikimas, gamtos stichijų sukelta nelaimė, kadangi jos apima tam tikrą tyčinį ketinimą paveikti, kontroliuoti ar sužaloti kitą asmenį (Lilly, Valdez, Graham-Bermann, 2011). Tai nurodo, kad intymaus partnerio smurtas vienareikšmiškai gali būti ir yra traktuojamas kaip trauminis patyrimas moters gyvenime (Doane, 2010). Todėl svarbu atkreipti dėmesį ne tik į smurto rūšis, bet ir kokius išgyvenimus sukelia patirtas smurtas.

Yalch su kolegomis (2015) nurodo, kad intymaus partnerio smurtą patiriančios moterys yra aukštoje rizikoje patirti ir traumos simptomus (disociaciją, nerimą, depresiją, miego ir seksualines problemas), nors smurto dažnumo bei stiprumo ryšiai su traumos simptomais nėra iki galo aiškūs. Su traumos simptomų pasireiškimu, patyrus intymaus partnerio smurtą, gali būti susijusios skirtingos smurto rūšys (Pill, Day ir Mildred, 2017), temperamentas (Yalch, 2015), o skirtinga simptomų specifika gali būti susijusi su jų pasireiškimu (Matlow ir DePrince, 2013). Svarbu atkreipti dėmesį, kad toms moterims,

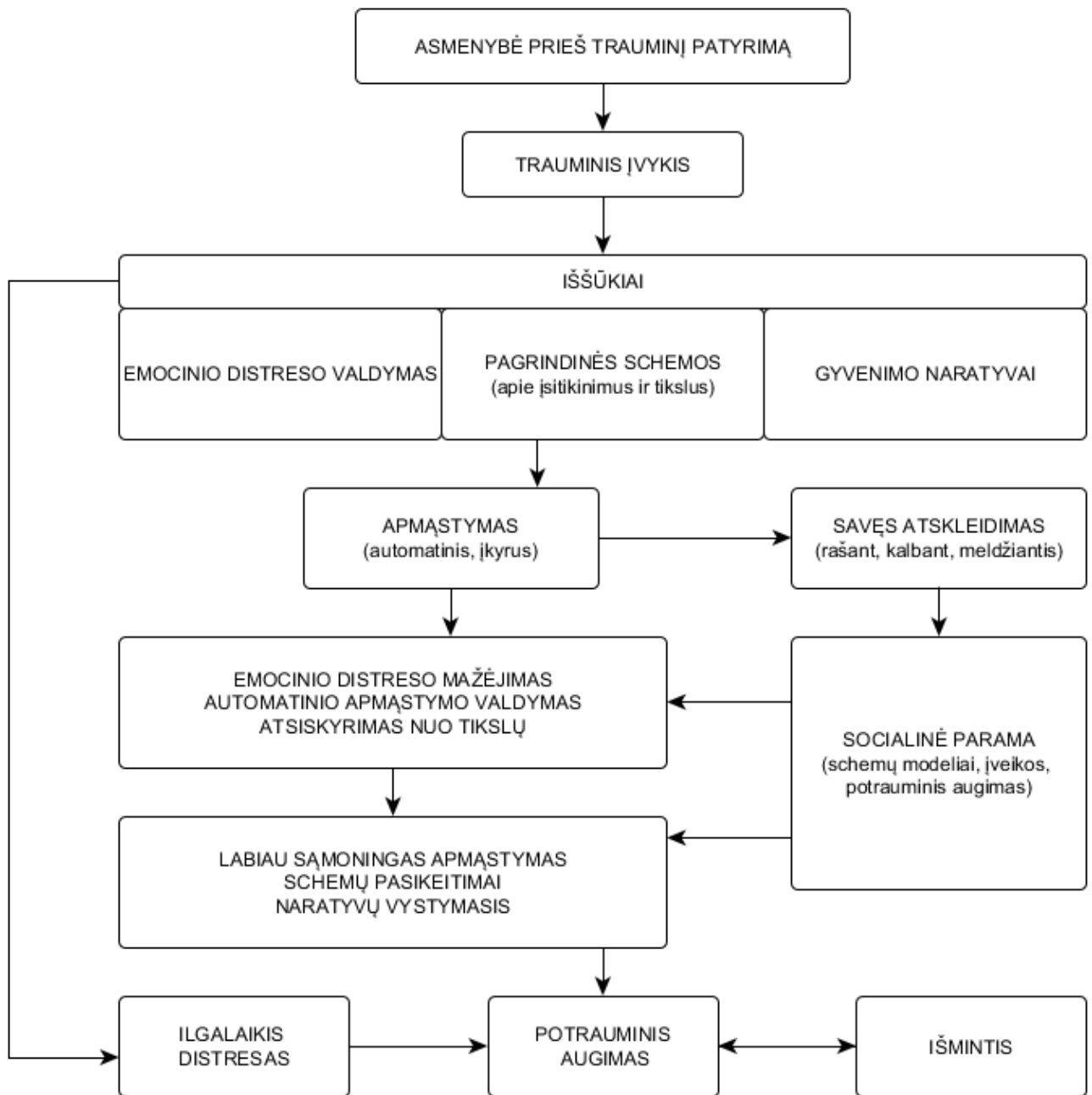
kurioms pasireiškia traumos simptomai patyrus intymaus partnerio smurtą, jie gali pasireikšti labai ilgą laiką, kai kuriais atvejais net ir dešimtmečius (Woods, 2000). Tokie tyrėjų atradimai patvirtina, kad patiriamo smurto ir traumos simptomų ryšiai yra sudėtingi, tikėtina, turintys medijuojančius ir moderuojančius veiksnius, o galiausiai tai yra pakankamai subjektyvūs patyrimai, turintys ir individualaus patyrimo faktorius. Kadangi šiame darbe siekiame nagrinėti su potrauminio augimu susijusius veiksnius, traumos simptomų ir patirto smurto tarpusavio ryšių išsamiai nenagrinėsime. Juos į darbą įtraukiame kaip patirto smurto faktorius, kurie, remiantis tolimesne literatūros apžvalga, galimai susiję su potrauminio augimo patyrimu.

1.2. Potrauminio augimo samprata ir veikimo mechanizmai

Triplett ir kt. (2012) teigia, kad traumą patyrę žmonės susiduria su esminių gyvenimo prielaidų iššūkiais ir tai gali būti pagrindas ne tik neigiamiems padariniams, bet ir potrauminiam augimui atsirasti. Tedeschi ir Calhoun (1996), potrauminio augimo teorinio modelio autoriai, šį terminą apibūdina kaip pozityvų psichologinį pokytį, sudėtingų gyvenimo aplinkybių, iššūkių rezultatą žmogaus gyvenime. Taip pat autoriai pažymi, kad potrauminis augimas nėra patiriamas vietoje psichologinio distreso susidūrus su trauminio įvykiu, o greičiau jis išgyvenamas kartu su neigiamais traumos padariniais (Tedeschi ir Calhoun, 2004).

Potrauminis augimas apibūdinamas kaip procesas ir kaip trauminio patyrimo pasekmė (Tedeschi ir Calhoun, 2004). Autoriai nurodo, kad įvairūs faktoriai skirtingose srityse sąveikauja, paveikia ir yra veikiami potrauminio augimo. Vis dėlto, reikšmingam augimui atsirasti reikalinga reikšminga grėsmė arba esminių schemų sujudinimas, ir tai gali pasireikšti kartu su stipriu psichologiniu distresu žmogaus gyvenime (Triplett ir kt., 2012). Tai rodo, kad potrauminis augimas nėra teigiama kontinuumo pusė traumos sukeltų padarinių amplitudėje. Potrauminis augimas apibrėžia patirtį žmogaus, kurio vystymasis, bent kurioje nors srityje, viršijo tai, kas buvo prieš atsirandant krizei, tai ne tik žmogaus išgyvenimas, bet ir patiriami svarbūs pokyčiai, peržengiantys tai, kas anksčiau buvo *status quo* (Tedeschi ir Calhoun, 2004).

Potrauminio augimo procesui paaiškinti autoriai sudarė teorinį modelį (Tedeschi ir Calhoun, 2004). Modelyje (1 pav.) atskleidžiama, kad potrauminis augimas nėra tiesioginis trauminio įvykio rezultatas, o greičiau šis įvykis sukelia iššūkius, skatinančius pagrindinių įsitikinimų apie gyvenimą ir jame keliamus tikslus (schemų) sukrėtimą. Šiame procese svarbūs tampa kognityviniai procesai (apmąstymas; *angl.* ruminating), kurie skatina schemų pokyčius vedančius į potrauminį augimą.

1 pav. Potrauminio augimo teorinis modelis

Kitaip šiam procesui apibūdinti autoriai pateikia žemės drebėjimo metaforą (Tedeschi ir Calhoun, 2004). Aiškinama, kad psichologiškai sukrečiantis įvykis gali stipriai supurtyti, kelti grėsmę ar visiškai paversti griuvėsiais daugumą scheminių struktūrų, kuriomis rėmėsi supratimas, sprendimų priėmimas, prasmingumas. Tokios „sujudinančios“ aplinkybės gali stipriai paveikti, prieštarauti arba net visiškai anuliuoti tai, kaip žmogus supranta padarinius ir priežastis bei bendrai žmogaus egzistavimo prasmę, kartu su tam tikrais psichologinio distreso pasireiškimo lygiais (Tedeschi ir Calhoun, 2004). Kognityvinį apdorojimą ir restruktūravimą autoriai prilygina fiziniam atstatymui po žemės drebėjimo, kai struktūros atstatomos taip, kad jos atlaikytų ateities sukrėtimus atsižvelgiant į tai, kas sugriuvo ir kas sugebėjo išlikti. Tokia autorių pateikta metafora aiškiau išryškina pokytį esminėse žmogaus funkcionavimo konstrukcijose, kaip svarbiausią sąlygą potrauminio augimo atsiradimui, taip pat apibūdina augimą ne kaip pačios traumos, o su trauma susijusių pokyčių rezultatą.

Siekiant geriau suprasti patį potrauminio augimo fenomeną, svarbu aptarti teorines konstrukto prielaidas. Tedeschi ir Calhoun (1996) įvardina tris kategorijas, kuriose pasireiškia potrauminis augimas: suvokiami pokyčiai savyje, pokyčiai santykiuose su kitais ir pasikeitusi gyvenimo perspektyva. Šios kategorijos autorių skirstomos į penkias smulkesnes sritis: stipresnis gyvenimo įvertinimas ir pasikeitę prioritetai; šiltesni ir artimesni santykiai su kitais; stipresnis asmeninės stiprybės jausmas; naujų galimybių gyvenime atpažinimas; dvasinis vystymasis (Tedeschi ir Calhoun, 1996). Teorijos autoriai pastebi, kad žmonės patyrę traumą gyvenime įgauna daugiau žinių apie pasiklovimą savimi, kas paveikia ne tik savęs įvertinimą sudėtingose situacijose, bet ir suteikia tikėjimą, kad sunkumai bus sprendžiami ryžtingiau. Galima suprasti, kad trauminiai įvykiai, dėl kurių patiriamas potrauminis augimas, tarsi įgalina žmogų labiau pasitikėti savo vidiniais resursais susidoroti su sunkumais, kurie gali ištikti ateityje.

Susidūrus su trauminiu įvykiu pokyčiai santykiuose su kitais pasireiškia per artimesnius santykius su šeimos nariais, jie labiau vertinami, suvokiant jų svarbą, o taip pat pastebėta, kad kai kurie trauminius įvykius išgyvenę žmonės tampa atviresni, jiems atsiranda poreikis dalintis savo išgyvenimais, sustiprėja emocijų raiška ir gebėjimas priimti pagalbą, padidėja jautrumas žmonių atžvilgiu bei pastangos siekiant gerinti santykius (Tedeschi ir Calhoun, 1996). Tyrimuose, nagrinėjančiuose gyvenimo filosofijos pokyčius po sunkių išgyvenimų, pastebėta, kad patyrus tokius įvykius kai kurie žmonės pradeda labiau vertinti savo gyvenimą, daugiau juo mėgautis, stengtis kuo „pilniau“ patirti kiekvieną dieną (Tedeschi ir Calhoun, 1996). Sunkūs išgyvenimai paskatina iš naujo įvertinti gyvenimą ir atrasti jame tai, dėl ko verta džiaugtis ir kuo mėgautis. Apibendrinant reikėtų pastebėti, kad pokyčiai šiose trijose sferose tam tikra prasme apima visą žmogaus pamatą: jį patį, santykį su kitais ir požiūrį į gyvenimą, o būtent šis pamatas sugriaunamas arba sužalojamas trauminio įvykio metu. Taigi, galima teigti, kad potrauminio augimo

patyrimas visose šiose srityse iš esmės pakeičia žmogaus suvokimą apie save, savo santykį su kitais bei patį gyvenimą.

1.2.1. Potrauminis augimas ir intymaus partnerio smurtas

Nors potrauminis augimas nagrinėjamas įvairių trauminių patyrimų kontekste, tyrėjų pastebima, kad tik visai neseniai jis pradėtas tyrinėti ir intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyse (Ulloa ir kt., 2015; Dickerson, 2011). Apžvalgos autoriai atkreipia dėmesį, kad intymaus partnerio smurtas skiriasi savo pobūdžiu nuo kitų trauminių patyrimų. Šie skirtumai remiasi keliais svarbiais aspektais: smurtas dažniausiai reiškiasi gana ilgą laiką, jis linkęs kartotis (Herman, 2006), aukos įsipainiojusios sudėtingose socialiniuose santykiuose apimančiuose meilę, santuoką, finansinį priklausomumą, vaikų turėjimą (Smith, 2003; Jose ir Novaco, 2015).

Mokslinėje literatūroje nekyla diskusijų dėl potrauminio augimo pasireiškimo intymaus partnerio smurto aukų kontekste, tačiau stebimi prieštaravimai dėl jo pasireiškimo pradžios. Young (2007) tyrime pastebėta, kad potrauminio augimo požymiai pasireiškia jau pasilikimo-išėjimo iš santykio procese, tuo tarpu Smith (2003) nurodo, jog augimas pasireiškia iš karto moteriai priėmus sprendimą išeiti iš smurtinio santykio. Cobb ir kolegų (2006) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad vienas iš esminių žingsnių potrauminiam augimui pasireikšti yra išėjimas iš smurtinio santykio. Tai atskleidžia, kad potrauminis augimas gali pasireikšti anksčiau, dar neišėjus iš santykio, tačiau vienaip ar kitaip tai yra susiję su moters pasiryžimu nutraukti smurtinį santykį. Vis dėlto, prieštaringi rezultatai nurodo sudėtingą ir kompleksinę potrauminio augimo dinamiką intymaus partnerio smurto aukų atžvilgiu.

Svarbu giliau panagrinėti potrauminio augimo ir patiriamo smurto sąsajas. Kaip ir minėta anksčiau, potrauminio augimo teorijoje (Tedeschi ir Calhoun, 2004) nurodoma, kad augimas yra sužadinamas didelio streso, kuris sukrečia esmines gyvenimo prielaidas, dėl ko patiriami asmeniniai pokyčiai. Teigiama, kad sunkesnė trauma veda prie didesnio potrauminio augimo. Remiantis tokiu teoriniu modeliu tyrėjai kėlė prielaidą, kad dažnesnį smurtą patyrusios moterys patirs ir didesnę potrauminę augimą (Cobb ir kt., 2006). Tyrimo duomenys atskleidė, kad vienas iš potrauminio augimo komponentų, gyvenimo įvertinimas (*angl.* appreciation for life), buvo susijęs su smurto sunkumu – moterys, patyrusios didesnius smurto lygius taip pat nurodė didesnius gyvenimo įvertinimo įverčius (Cobb ir kt., 2006). Svarbu paminėti, kad aptartame tyrime dauguma moterų nurodė patyrusios fizinį smurtą. Tokie rezultatai suteikia tam tikrą kryptį ir pagrindžia autorių keliamas teorines prielaidas, kad sunkesnis smurtas turėtų būti susijęs su didesniu potrauminio augimo patyrimu.

Linley ir Joseph (2004) nurodo, jog ryšiai tarp traumos sunkumo ir potrauminio augimo nėra tokie aiškūs. Vieni autoriai randa teigiamus ryšius tarp potrauminio augimo ir neigiamų traumos padarinių (Taku ir kt., 2008) ar moterų patiriamo smurto sunkumo (Cobb ir kt., 2006; Doane, 2011), tuo tarpu kiti autoriai tokių ryšių neaptinka arba jie būna priešingi (Borja ir kt., 2006; Cabral, 2010). Tokie tyrėjų rezultatai nurodo, kad potrauminio augimo pasireiškimo sąlygos galimai susijusios ne tik su patiriamu išgyvenimų sunkumu ir šiuos ryšius gali veikti ir kiti kintamieji.

Vis dėlto, svarbu pastebėti, kad smurto ir traumos sunkumas nėra tapatūs, nors tyrėjai tikrindami potrauminio augimo teorines prielaidas atsižvelgia į smurto sunkumą arba tam tikrus traumos sunkumo rodiklius susijusius su psichologiniu distresu (pvz.: potrauminio streso sutrikimo simptomai, depresija, nerimas) jų neatskirdami. Smurto sunkumas, nors ir matuojamas remiantis subjektyviu patyrimu ir dažnai retrospektyviai, yra patirto išgyvenimo atspindėjimas, tuo tarpu traumos sunkumą būtų galima traktuoti kaip patirto smurto rezultata, neigiamą pasekmę. Atsižvelgiant į tai, galima būtų manyti, kad šie autorių rezultatų skirtumai galimai atsiranda dėl skirtingų teorinių prielaidų tikrinimo pasirenkant skirtingus traumos patyrimo komponentus ar smurto sunkumo rodiklį. Dėl šios priežasties šiame darbe bus atsižvelgiama tiek į traumos simptomų, tiek į patirto smurto dažnumo rodiklius tikrinant potrauminio augimo teorines prielaidas.

1.3. Psichologinio atsparumo samprata

Psichologinio atsparumo sąvoka trauminių patyrimų literatūroje dažnai siejama su potrauminio augimo sąvoka. Abu šie konstruktai suteikia teigiamos naudos susidūrus su sunkiais išgyvenimais, vis dėl to, tai yra skirtingi žmogaus funkcionavimo komponentai. Siekiant geriau atskleisti šį skirtumą, turime apibrėžti atsparumo sampratą, kurią pirmiausia aptarsime apibendrintai, pateikiant ir skirtingus požiūrius bei pereisime prie pagrindinio teorinio modelio, kuriuo vadovausimės šiame darbe.

Literatūroje galima rasti nemažai atsparumo apibrėžimų bei skirtingų požiūrių į jį, kas nurodo, jog nėra vieno vyraujančio psichologinio atsparumo apibrėžimo ar teorinio modelio (Herrman ir kt., 2011; Munoz, Brady ir Brown, 2017). Werner-Wilson su kolegomis (2000) apibendrindami įvairius apibrėžimus išskyrė tam tikrus bendrus komponentus juose: 1) atsparumas suvokiamas kaip individo gebėjimas sėkminga įveikti (*angl.* bounce back) ištikusius įvykius nepaisant to, kad buvo tikėtasi neigiamų padarinių; 2) tai gebėjimas adaptuotis ar keistis esant sudėtingoms/neigiamoms gyvenimo aplinkybėms; 3) taip pat tai gebėjimas labiau stengtis įveikti sunkumus, o ne jų vengti, net kai priklausoma tam tikrai aukštos rizikos grupei, turinčiai mažą tikimybę adaptuotis. Šie trys komponentai

leidžia apjungti atsparumo sąvokos apibrėžimus ir apibrėžti šį konstrukta kaip gebėjimą atlaikyti ir prisitaikyti prie sunkumų gyvenime nevenigiant jų ir „neįkrentant“ į neigiamas šių sunkumų pasekmes.

Nepaisant to, kad egzistuoja nemažai skirtingų, tačiau vienas kitam neprieštarujančių, psichologinio atsparumo apibrėžimų, mokslinėje literatūroje galima pastebėti ir tam tikras diskusijas dėl šio reiškinio suvokimo kaip asmenybės bruožo ir/arba kaip dinaminio proceso. Luthar, Cicchetti ir Becker (2000) atkreipia dėmesį, kad tokios diskusijos dalinai kilo iš literatūros apie ego-atsparumą (*angl.* ego-resiliency), kuri apibrėžė Jeanne ir Jack Block (1980), ir autoriai pastebi, kad toks atsparumo kaip asmenybės atributo požiūris gali neigiamai paveikti suvokimą nurodant, kad tam tikri žmonės „tiesiog neturi to, ko reikia“ siekiant įveikti sunkumus. Wagnild (2016) nurodo, kad atsparumo kaip bruožo traktavimas gana ribotas tuo, jog susidūrus su gyvenimo sunkumais žmogaus atsakas priklauso nuo turimo/paveldėto atsparumo. Rutter (2014) teigia, kad atsparumas negali būti laikomas bruožu, kadangi žmonės gali būti atsparūs vieniems gyvenimo sunkumams ir jų padariniams, tačiau ne visiems, ir tai nurodo atsparumo, kaip dinaminio proceso, būsenos, suvokimą, priklausantį nuo susiklosčiusių stresorių, rizikos ir apsauginių faktorių. Wagnild (2016) apibendrina, kad psichologinis atsparumas yra tiek žmogaus turimas resursas, tiek gebėjimas atspariai reaguoti į iškilusias gyvenimo situacijas.

Wagnild ir Young (1993), sudarė psichologinio atsparumo skalę ir sukūrė teorinį modelį remdamiesi kokybinio tyrimo rezultatais apklausus 24 moteris susidūrusias ir išgyvenusias sunkius gyvenimo įvykius. Remiantis šiais rezultatais autoriai identifikavo penkias psichologinio atsparumo charakteristikas: tikslas, atkaklumas, lygiavertiškumas, pasitikėjimas savimi, autentiškumas (Wagnild, 2016).

- Tikslas (prasmės turėjimas) - viena svarbiausių charakteristikų, suteikianti varomąją jėgą gyvenime;
- Atkaklumas - atsidavimas judėti pirmyn nepaisant sunkumų;
- Lygiavertiškumas - balansas ir harmonija gyvenimo aplinkybėse, mokant išvengti kraštutinių reakcijų, stipriai reaguojant arba nedarant nieko, susidūrus su sunkumais;
- Pasitikėjimas savimi – savo gebėjimų ir ribotumų aiškus suvokimas, kylantis iš gyvenimiškos patirties;
- Autentiškumas/egzistencinis vienišumas – gebėjimas patogiai jaustis pačiam su savimi, priimti save ir gyventi autentiškai, nejaučiant spaudimo prisitaikyti (Wagnild ir Young, 1993; Wagnild, 2009; Wagnild, 2016).

Kartu šios charakteristikos sudaro psichologinio atsparumo branduolį, kuris gali būti stiprinamas. Teoriniame modelyje nurodoma, kad kuo stipresnis psichologinio atsparumo branduolys, tuo sveikesnis atsakas į iškilusius gyvenimo sunkumus, t. y. atspariau reaguojama ir mokomasi iš savo patirties (Wagnild, 2016). Toks teorinis modelis į psichologinį atsparumą leidžia žiūrėti kaip į turimą resursą, kuris gali būti stiprinamas, turi potencialą kisti.

Wagnild ir Young pateiktas atsparumo modelis siejasi su Werner-Wilson su kolegomis (2000) pateiktais apibendrintais psichologinio atsparumo komponentais, kur atsparumas traktuojamas kaip gebėjimas keistis ir prisitaikyti, pasižymint atkaklumu, prie esančių aplinkybių, stengiantis ne jų vengti (kas būtų kraštutinė situacija), o ieškoti būdų įveikti sunkumus. Wagnild ir Young modelis apjungia ir papildoma šiuos apibendrinančius komponentus, todėl šiame darbe nagrinėjant psichologinį atsparumą vadovausimės šiuo modeliu.

1.3.1. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas

Nors dauguma intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų susiduria su neigiamomis psichinės sveikatos pasekmėmis (Howell ir kt., 2017), kai kurioms pavyksta adaptyviai susitvarkyti su traumos sunkumais ir nepatirti sunkių psichologinių pasekmių (Humphreys, 2003).

Iš smurtinių santykių išėjusios moterys turi išskirtinius gebėjimus įveikti trauminius įvykius ne tik todėl, kad yra patyrusios ir išgyvenusios fizinį ar ne fizinį smurtą, tačiau dar ir dėl to, kad žengė svarbų ir dažnai pavojingą žingsnį priešinantį smurtui (Humphreys, 2003). Vis dėlto, psichologinio atsparumo pasireiškimas prasideda tada, kai moteris priima galutinį sprendimą išeiti iš smurtinio santykio (Werner-Wilson ir kt., 2000). Siekiant išgyventi smurtą šioms moterims reikia turėti pasitikėjimo savimi, pasiryžimo, energijos ir valios pastangų (Humphreys, 2003), o tai pareikalauja nemažų vidinių resursų. Šalia viso to, joms tenka susirinkti informaciją apie prieinamus krizių centrus, apsvarstyti visas galimybes, panaudoti ankstesnę patirtį kaip vidinį paramos šaltinį bei sukontroliuoti daug skirtingų, o kartais ir pavojingų faktorių, tuo pačiu išlaikant tinkamą požiūrį į save ir gyvenimą (Humphreys, 2003). Visa tai reikalauja didelių vidinių pastangų ir nors išėjimo iš smurtinio santykio procesas paprastai susideda iš tam tikrų išėjimo ir grįžimo ciklų, Brown su kolegomis (2005) aiškina, kad kiekvieno šio išėjimo metu moterys žengia po mažą žingsnį link galutinio išėjimo, kiekvieną kartą po truputį ruošdamos save išėjimui psichologiškai, nors pats procesas susideda iš daugelio vidinių ir išorinių veiksmų. Tokios autorių mintys leidžia suprasti, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas vystosi laipsniškai nuo tada, kai jos priima sprendimą, tačiau nebūtinai galutinį, išeiti iš smurtinio santykio.

Kaip ir minėta, psichologinis atsparumas atlieka svarbų vaidmenį moterims jau išėjus iš smurtinio santykio, kadangi neigiamos patirto smurto pasekmės, priklausomai nuo smurto sunkumo, gali pasireikšti dar ilgą laiką po to, kai išeita iš šių santykių (Ford-Gilboe ir kt., 2009). Autoriai nurodo, kad išoriniai ir asmeniniai ištekliai, kaip socialinė parama ir psichologinis atsparumas, prisideda prie smurtą patyrusių moterų psichinės ir fizinės sveikatos gerėjimo. Tai reiškia, kad psichologinis atsparumas įgyja labai svarbią reikšmę smurtą patyrusių moterų bendrai sveikatai, tačiau tai nėra vienintelis veiksnys, padedantis moterims atsigaiviti po patirto smurto.

1.3.2. Psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo skirtumai ir sąsajos

Kaip ir minėta anksčiau, potrauminio augimo ir atsparumo konstruktai nėra tapatūs. Atsparumas atspindi žmogaus gebėjimą judėti pirmyn patyrus trauminį įvykį gyvenime, tuo tarpu potrauminis augimas apima peržengimą tų adaptacinių lygių, kurie buvo iki traumos (Oginska-Bulik, 2015). Tedeschi ir Calhoun (2004) taip pat akcentuoja, kad potrauminis augimas yra kur kas daugiau nei atsigavimas po sunkių išgyvenimų susidūrus su trauma, kas labiau apibūdintų psichologinio atsparumo sąvoką. Autoriai nurodo, kad potrauminis augimas yra kokybinis funkcionavimo pokytis peržengiant prieš traumą buvusius adaptacijos lygius (Tedeschi ir Calhoun, 2004) ir tokie pokyčiai vyksta veikiant kognityviniams procesams, kurių metu perstruktūruojamos gyvenimo prielaidos/schemos (Elderton, Berry ir Chan, 2017). Psichologinis atsparumas neapima šių kognityvinių procesų ir tai yra esminis skirtumas tarp šių dviejų konstrukto.

Nors tyrimuose nagrinėjančiuose psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo sąsajas ne visada randami vienareikšmiški rezultatai (Kaye-Tzadok ir Davidson-Arad, 2016), nemaža dalis tyrėjų tarp jų aptinka teigiamus ryšius (Nishi, Matsuoka ir Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015; Bensimon, 2012), o Lopez-Fuentes ir Calvete (2015) nurodo, kad potrauminis augimas galimai pasireiškia kaip atsparios įveikos pasekmė. Vis dėlto, atkreipus dėmesį į skirtingas potrauminio augimo sritis buvo pastebėta, kad psichologinis atsparumas teigiamai siejasi su naujomis galimybėmis, pasitikėjimu kitais ir asmeninėmis stiprybėmis, tuo tarpu dvasiniai pasikeitimai ir gyvenimo įvertinimas nebuvo reikšmingai susiję su psichologiniu atsparumu (Nishi, Matsuoka ir Kim, 2010). Kitame tyrime tarp atsparumo ir gyvenimo įvertinimo bei dvasinio pasikeitimo buvo rasti statistiškai reikšmingi ryšiai, tuo tarpu santykiai su kitais nebuvo susiję su atsparumu (Oginska-Bulik, 2015). Apibendrinant, tyrimuose pastebimi gana priešaringi rezultatai, kurie galimai gaunami dėl skirtingai apibrėžiamų konstrukto ir metodikų naudojimo, ką pastebi ir Kaye-Tzadok ir Davidson-Arad (2016). Vis dėlto, svarbu pastebėti, kad visais įvardintų tyrimų atvejais, atsižvelgiant į bendrus skalių įverčius, potrauminis augimas ir psichologinis

atsparumas buvo teigiamai susiję. Iš to galima daryti prielaidą, kad potrauminis augimas ir atsparumas gali būti vienas kitą palaikantys veiksniai – potrauminiam augimui atsirasti pirmiausia reikia turėti resursų iš vis išgyventi patiriamą traumą, tuo tarpu potrauminis augimas gali padėti stiprinti žmogaus atsparumą.

Nepaisant to, kad nemažai tyrimų randa teigiamus ryšius tarp potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo, galima rasti ir tam tikrų prieštaravimų tokio ryšio buvimui. Kaip ir minėta anksčiau, augimui atsirasti būtina sąlyga yra žmogaus funkcionavimo sukrėtimas, esminių žmogaus prielaidų apie gyvenimą išjudinimas. Levine su kolegomis (2009) savo tyrime atsparumą traktavo kaip potrauminio streso sutrikimo simptomų nebuvimą. Šiame tyrime, nagrinėjant potrauminio augimo ir atsparumo ryšius, buvo rasta, kad jie susiję neigimai. Tokius rezultatus tyrėjai aiškina tuo, kad atsparumas tam tikra prasme sumažina tikimybę patirti suvokimo apie save ar pasaulį grėsmę, kas iš esmės sumažina ir potrauminio augimo pasireiškimą (Levine ir kt., 2009). Tai nurodo, kad atsparumas, galimai, suteikia tam tikrą apsauginį žmogaus funkcionavimo barjerą, dėl to patiriamas ne toks stiprus gyvenimo prielaidų sukrėtimas, todėl nepatiriamas ir potrauminis augimas.

Prieštaringi rezultatai patvirtina, kad potrauminio augimo ir atsparumo sąsajos yra sudėtingos ir vis dar diskutuojama kaip šie du konstruktai sąveikauja, kokiomis sąlygomis šie ryšiai keičiasi. Atsižvelgiant į daugumos tyrimų rezultatus, šiame darbe kelsime prielaidas apie teigiamus potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo ryšius.

1.4. Socialinė parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų kontekste

Socialinės paramos vaidmuo intymaus partnerio smurtą patiriančioms ar patyrusioms moterims yra vienas iš kertinių veiksnių siekiant nagrinėti teigiamus pokyčius šių moterų gyvenimuose. Mokslinėje literatūroje gausu įrodymų, kad gaunama socialinė parama tampa ypatingai svarbi moteriai nusprendus nutraukti smurtinius santykius (Ulloa ir kt., 2015; Young, 2007; Anderson, Renner ir Danis, 2012; Lopez-Fuentes ir Calvete, 2015; Domenech del Rio ir Garcia del Valle, 2016), ji tampa vienu iš įveikos mechanizmų intymaus partnerio smurto aukoms (Hyland, 2014), moterys, turėjusios palaikančią aplinką, buvo mažiau linkusios patirti neigiamas psichinės sveikatos pasekmes ir paramą laikė vienu pagrindinių resursų pozityviam funkcionavimui (Howell ir kt., 2017).

Socialinę paramą galima skirstyti į formalią ir neformalią. Formali parama teikiama išorinių institucijų, kaip krizių centrai ar įvairios religinės bendruomenės, taip pat formalia parama laikomos išorinės paslaugos kaip įvairaus pobūdžio konsultavimas, pvz. teisinis, psichologinis, socialinis (Ulloa ir kt., 2015; Doane, 2011). Tuo tarpu neformali parama teikiama iš pačios artimiausios aplinkos, kaip

šeima, draugai, kaimynai ir kiti artimieji galintys suteikti emocinę, fizinę ir informacinę pagalbą (Young, 2007; Doane, 2011; Ulloa ir kt., 2015, Bosch ir Bergen, 2006). Formalios ir neformalios paramos šaltiniai gali būti svarbūs ir dėl tam tikro jų prieinamumo, kadangi formalios paramos teikėjai dažniausiai yra prieinami ribotam laikui, tuo tarpu neformalią paramą teikiantys žmonės dažniausiai yra lengviau pasiekiami, dažniau bendrauja su auka (Borja, Callahan, Long, 2006). Nepaisant to, abi šios paramos rūšys tampa labai svarbios moteriai patyrus intymaus partnerio smurtą ir vienais iš svarbiausių veiksnių lemiančių šio smurto pasekmes moters psichinei sveikatai ir psichologinei gerovei (Anderson, Renner ir Danis, 2012).

Svarbią reikšmę turi ne tik socialinė parama, bet ir atstūmimas/ne parama, kadangi paramos nebuvimas nėra tapatus neparemiančiam elgesiui. Sullivan (1999) teigė (cit. pagal Bosch ir Bergen, 2006), kad paramą teikiantis tinklas traktuojamas kaip egalitarinis, išlyginamasis, tinklas, siekiantis apsaugoti moteris nuo smurto suteikiant apsauginius išteklius: saugią vietą gyventi, ką nors, kas esant reikalui gali paskambinti policijai, paremti moters istoriją, duoti pinigų ar suteikti kitą pagalbą. Tuo tarpu atstumiantis/neparemiantis tinklas labiau suvokiamas kaip patriarchalinis, pabrėžiantis vyro dominavimą ir autoritetą, dėl to neparemiantys asmenys linkę palaikyti tradicinius lyčių lūkesčius ir vertybes, ignoruojant smurtinį elgesį (Bosch ir Bergen, 2006). Svarbu pastebėti, kad paremiantis tinklas leidžia išlyginti moters, prieš kurią smurtauojama, statusą visuomenėje, suteikiant jai trūkstamus išteklius, kuriuos jai suteikdavo vyras. Tuo tarpu neparemiantis tinklas ne tik kad nesuteikia moteriai reikiamos pagalbos (kas būtų tiesiog paramos nebuvimas), bet palaiko vyro dominuojantį statusą moters atžvilgiu, o tai, Bosch ir Bergen (2006) tyrimo duomenimis, apsunkina smurtinio santykio nutraukimą ir priėjimą prie galimos paramos išteklių.

Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje nurodomą socialinės paramos svarbą intymaus partnerio smurtą patyrusioms moterims, šiame darbe atsižvelgsime į gaunamą socialinę paramą ir ne paramą, siekiant geriau suprasti, kaip kitų kintamųjų kontekste tai prisideda prie potrauminio augimo patyrimo.

1.4.1. Socialinės paramos sąsajos su potrauminiu augimu ir psichologiniu atsparumu

Socialinės paramos vaidmuo svarbus ne tik moteriai siekiant išeiti iš smurtinio santykio ir įsitvirtinant visuomenėje, tačiau ir tolimesniam psichologiniam funkcionavimui. Šiame darbe keliame prielaidą, kad tokiam funkcionavimui pagrindą sudaro patiriamas potrauminis augimas ir su juo susiję veiksniai kaip psichologinis atsparumas bet socialinė parama. Todėl svarbu aptarti šių komponentų tarpusavio sąsajas.

Nagrinėjant socialinės paramos ir psichologinio atsparumo sąsajas, tyrėjų darbai atskleidžia, kad aukštesni socialinės paramos lygiai susiję su didesniu psichologiniu atsparumu (Neill ir Dias, 2001;

Grych, Hamby ir Banyard, 2015; Howell ir kt., 2017). Kokybiniame tyrime Anderson, Renner ir Danis (2012) apibendrina, kad intymaus partnerio smurtą patyrusios moterys formalią ir neformalią paramą laiko būtina, kol jos pačios negali pakankamai savęs paremti tiek fiziškai, tiek emociškai. Tai nurodo, kad socialinė parama atlieka svarbų vaidmenį psichologinio atsparumo vystymuisi.

Tyrėjai pastebi, kad socialinė parama taip pat yra vienas esminių veiksnių prisidedančių prie potrauminio augimo atsiradimo (Ulloa ir kt., 2015; Tedeschi ir Calhoun, 2004). Anderson su kolegomis (2012) teigia, kad socialinė parama ypatingai svarbi per pirmuosius du metus išėjus iš smurtinio santykio ir šiame laike yra didžiausias potencialas potrauminiam augimui atsirasti. Tedeschi ir Calhoun (2004) nurodo, kad socialinė parama suteikia galimybę papasakoti savo istoriją, paversti ją naratyvu, atskleidžiant emocinius įvykių aspektus, kas leidžia kurti artimą santykį su kitais, skatina kelti prasmės ir jos rekonstravimo klausimus. Apibendrinant galima pastebėti, kad socialinė parama atlieka svarbų vaidmenį potrauminio augimo vystymuisi, todėl šiame darbe socialinės paramos kintamasis įtraukiamas kaip vienas iš prognozuojančių potrauminį augimą veiksnių.

Mokslinėje literatūroje labai mažai tyrimų, nagrinėjančių ne paramos sąsajas su psichologiniu atsparumu ar potrauminiu augimu. Vis dėlto, Borja, Callahan ir Long (2006) tyrime, kuriame nagrinėti seksualinę prievartą patyrusių moterų patirti teigiami gyvenimo pasikeitimai po trauminio įvykio, rasta, kad teigiamos formalių ir neformalių paramos šaltinių reakcijos buvo teigiamai susijusios su šiais pokyčiais, tuo tarpu su neigiamomis reakcijomis reikšmingų sąsajų nebuvo rasta. Tokie rezultatai prisideda prie ankstesnių tyrėjų atradimų, kad socialinės parama gali būti veiksnys prisidedantis prie psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo. Tuo tarpu ne paramos sąsajos su šiais konstruktais lieka neaiškios.

Svarbu pastebėti, kad žemesni socialinės paramos lygiai susiję su prastesne psichine sveikata (Agaibi ir Wilson, 2005), o negaunama parama, kai kuriais atvejais net ir situacijos sumenkinimas iš aplinkinių, skatina moteris pasilikti santykiuose, kuriuose patiriamas smurtas (Shanthakumari ir kt., 2014). Lepore su kolegomis (1996) kėlė prielaidą, kad suvaržymai kalbėti apie savo traumines patirtis (kuriuos galima būtų traktuoti kaip tam tikrą ne paramą), sumažina galimybes apsvarstyti šias patirtis, rasti jose prasmę. Tokios autorių įžvalgos ir atradimai skatina kelti prielaidą, kad ne parama galėtų būti susijusi su mažesniais psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo įverčiais.

Bendrai iš tyrėjų darbų galima matyti, kad socialinė parama reikšmingai prisideda prie psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo atsiradimo palaikant ir vystant teigiamą psichologinį, moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą, funkcionavimą. Tuo tarpu neparemiantis elgesys priešingai, turėtų būti susijęs

su mažesniais psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo įverčiais. Iš apžvelgtos mokslinės literatūros šiame darbe keliame prielaidą, kad socialinė parama ir ne parama turėtų būti vieni iš potrauminį augimą prognozuojančių veiksnių intymaus partnerio smurtą patiriančių moterų imtyje.

1.5. Tyrimo problema, tikslas ir uždaviniai

Problema. Mokslinėje literatūroje intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas pradėtas nagrinėti dar visai neseniai, kiek daugiau nei prieš dešimtmetį (Cobb ir kt., 2006), todėl vis dar nėra žinoma kaip šios moterys atsigauja po patirto smurto, kokie veiksniai prisideda prie potrauminio augimo vystymosi šių moterų imtyse (Andreson, Renner ir Danis, 2012; Elderton, Berry ir Chan, 2017).

Psichologinio atsparumo sąvoka dažnai siejama su potrauminiu augimu, tačiau tai nėra tapatūs konstruktai (Tedeschi ir Calhoun, 2004; Oginska-Bulik, 2015). Potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo sąsajos gana sudėtingos ir tyrėjų rezultatai nėra vienareikšmiški, kadangi vieni tyrėjai aptinka teigiamas šių kintamųjų sąsajas (Nishi, Matsuoka ir Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015; Bensimon, 2012), o kiti – neigiamas (Levine ir kt., 2009).

Analizuojant socialinę paramą svarbu atkreipti dėmesį, kad nors ji traktuojama kaip vienas iš pagrindinių įveikos mechanizmų intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyse (Hyland, 2014; Howell ir kt., 2017), neparemiantis elgesys šių moterų atžvilgiu dar labai mažai nagrinėtas. Autoriai nurodo, jog ne parama susijusi su smurtu susidūrusių moterų funkcionavimu (Shanthakumari ir kt., 2014; Lepore ir kt., 1996), todėl galimai susijusi ir su potrauminio augimo pasireiškimu intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje. Atliktoje literatūros analizėje galima pastebėti, kad tyrimuose, analizuojančiuose potrauminio augimo, psichologinio atsparumo ir socialinės paramos bei kitų veiksnių tarpusavio ryšius išryškėja ne visada vieningi rezultatai, o Doane (2010) nurodo, jog bendrai trūksta tyrimų nagrinėjančių potrauminio augimo pasireiškimą intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyse.

Atsižvelgus į šias problemines sritis mokslinėje literatūroje, formuluojamas šio darbo **tikslas** - išanalizuoti kaip prie potrauminio augimo prisideda psichologinis atsparumas ir socialinė parama bei ne parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Tiksliui pasiekti buvo iškelti tokie **uždaviniai**:

1. Palyginti traumos simptomų, potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos bei ne paramos ir smurto dažnumo įverčius pagal demografinius rodiklius.
2. Palyginti traumos simptomų, potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos bei ne paramos ir smurto dažnumo kintamuosius pagal moterų dabartinį santykių statusą (buvimą ir nebuvimą smurtiniame santykiyje)
3. Atlikti kintamųjų tarpusavio ryšių analizę.
4. Sudaryti regresijos modelį leidžiantį prognozuoti potrauminį augimą.

Remiantis atlikta literatūros analize, iškeltos tokios **hipotezės**:

1. Potrauminio augimo įverčiai bus teigiamai susiję su psichologiniu atsparumu, traumos simptomais, atskirų smurto rūšių dažnumu ir socialinės paramos įverčiais.
2. Potrauminio augimo įverčiai bus neigiamai susiję su ne paramos įverčiais.
3. Traumos simptomų, psichologinio atsparumo, atskirų smurto rūšių dažnumas ir socialinės paramos įverčiai potrauminį augimą prognozuos teigiamai, o socialinės ne paramos įverčiai – neigiamai.

II. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrimė dalyvavo 104 moterys iš įvairių Lietuvos miestų. Imčiai sudaryti pasirinktas patogiosios imties sudarymo būdas. Socialiniame tinkle Facebook buvo ieškoma įvairių moterų bendruomenių (pvz. „Moterų pokalbiai apie viską“, „Smurtas namuose (psichologinis, fizinis ir kt. išsikalbėkim)“, „Moterų pašnekesys apie viską iš patirties“ ir pan.), kuriose buvo dalinamasi elektronine klausimynų rinkinio versija ir prašoma moterų, patyrusių ar vis dar patiriančių intymaus partnerio smurtą, atsakyti į klausimynuose pateiktus klausimus.

Tyrimė dalyvavusių moterų amžius svyruoja nuo 18 iki 56 metų, amžiaus vidurkis – 35 metai. Ketvirtadalis moterų nurodė, kad neturi vaikų (25%), likusioji dalis (75%) nurodė turinčios vaikų. Kiek daugiau nei pusė tyrimo dalyvių (53%) įgijusios aukštąjį išsilavinimą, maždaug ketvirtadalis (24%) – profesinį, likusiųjų išsilavinimas vidurinis arba nebaigtas vidurinis. Didžioji dalis tyrimė dalyvavusių moterų nurodė gyvenančios didmiestyje (61%), ketvirtadalis (25%) – mažesniame mieste, o likusioji dalis (14%) nurodė gyvenančios kaime arba gyvenvietėje.

70% tyrimė dalyvavusių moterų nurodė, kad nesikreipė į institucijas, teikiančias specializuotą pagalbą (Krizių centrus, metų namus ir pan.), 15% nurodė, kad kreipėsi ir joms buvo ar vis dar yra teikiama pagalba, 10% moterų nurodė, kad kreipėsi, tačiau joms pagalba nebuvo suteikta, o 5% nurodė, kad nežino apie tokias institucijas.

Svarbu paminėti, kad nors tyrimo dalyvių nebuvo klausiama ar jos kam nors pasakojo apie savo patirtis, 7 moterys atviruose klausimuose nurodė, jog nesulaukė paramos, nes niekam nepasakojo apie patiriamą smurtą.

Iš visų tyrimo dalyvių, 26 moterys atsakė vis dar esančios santykiuje, kuriame smurtaujama ir 78 moterys nurodė, kad jau yra išėjusios iš smurtinio santykio.

2.1.1. Moterų esančios smurtiniame santykiuje

Šią grupę sudaro 26 moterys, kurių amžius svyruoja nuo 18 iki 56 metų, amžiaus vidurkis – 37,85 metai.

Iš 1 lentelės galima matyti, kad daugiau nei pusė šios grupės moterų įgijusios aukštąjį išsilavinimą.

1 lentelė. Moterų esančių smurtiniame santykiuje pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Išsilavinimas	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Nebaigtas vidurinis	2	7,7
Vidurinis	4	15,4
Profesinis	4	15,4
Aukštasis	16	61,5

Pastaba. $n = 26$

Didžioji dalis šios grupės tyrimo dalyvių gyvena didmiestyje, kita dalis - mažesniame mieste arba kaime ar gyvenvietėje (2 lentelė).

2 lentelė. Moterų esančių smurtiniame santykiuje pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Gyvenamoji vieta	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Didmiestis	15	57,7
Mažas miestas	4	15,4
Kaimas ar gyvenvietė	7	26,9

Pastaba. $n = 26$

3 lentelės galima matyti, kad didžioji dalis šios grupės moterų turi vaikų (76,9%) ir trys ketvirtadaliai (75%) šių moterų vaikų tėvai yra vyrai, su kuriais šiuo metu esama santykiuje, kuriame smurtaujama, tuo tarpu ketvirtadalis (25%) moterų šioje grupėje, turi vaikų, tačiau nurodo, jog jie yra kito vyro.

3 lentelė. Moterų esančių smurtiniame santykiuje pasiskirstymas pagal vaikų turėjimą ir tėvystę.

	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Vaikų turėjimas		
Turi vaikų	20	76,9
Neturi vaikų	6	23,1
Turimų vaikų tėvystė		
Vaikų tėvas smurtaujantis vyras	15	75
Vaikų tėvas kitas vyras	5	25

Pastaba. $n = 26$

2.1.2. Moterys išėjusios iš smurtinio santykio

Šią grupę sudaro 78 moterys, kurių amžius svyruoja nuo 19 iki 56 metų, amžiaus vidurkis – 33,44 metai.

Laikas, prieš kurį buvo nutrauktas smurtinis santykis svyruoja nuo 3 mėnesių iki 20 metų ($M = 6$ metai, $SD = 5$ metai). Naudojant Pearson χ^2 kriterijų, statistiškai reikšmingo skirtumo tarp tų moterų, kurios nutraukė santykį pačios ir tų, kurių santykis nutrūko dėl kitų aplinkybių, nebuvo ($p = 0,113$).

Iš 4 lentelės galima matyti, pusė šios grupės moterų įgijusios aukštąjį išsilavinimą, kiek daugiau nei ketvirtadalis – profesinį, o likusioji dalis moterų įgijusios vidurinį išsilavinimą arba nebaigusios vidurinės mokyklos.

4 lentelė. Moterų išėjusių iš smurtinio santykio pasiskirstymas pagal išsilavinimą.

Išsilavinimas	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Nebaigtas vidurinis	4	5,1
Vidurinis	14	17,9
Profesinis	21	26,9
Aukštasis	39	50,0

Pastaba. $n = 78$

Didžioji dalis šios grupės tyrimo dalyvių gyvena didmiestyje, kita dalis - mažesniame mieste arba kaime ar gyvenvietėje (5 lentelė).

5 lentelė. Moterų išėjusių iš smurtinio santykio pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.

Gyvenamoji vieta	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Didmiestis	48	61,5
Mažas miestas	22	28,2
Kaimas ar gyvenvietė	8	10,3

Pastaba. $n = 78$

Iš 6 lentelės galima matyti, kad didžioji dalis šios grupės moterų turi vaikų (74,4%) ir didžioji dalis (84,4%) šių moterų vaikų tėvai yra vyrai, kurie smurtavo, tuo tarpu 15,5% moterų šioje grupėje, turi vaikų, tačiau jie yra kito vyro.

6 lentelė. Moterų išėjusių iš smurtinio santykio pasiskirstymas pagal vaikų turėjimą ir tėvystę.

	Tyrimo dalyvių skaičius	Procentai
Vaikų turėjimas		
Turi vaikų	58	74,4
Neturi vaikų	20	25,6
Turimų vaikų tėvystė		
Vaikų tėvas smurtaujantis vyras	49	84,4
Vaikų tėvas kitas vyras	9	15,5

Pastaba. $n = 78$

2.2. Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai

Tyrimo klausimynų rinkinio pradžioje buvo pateikiama informaciją apie tyrėją, atliekamo darbo tikslą, paaiškintos galimos smurto rūšys ir jų pasireiškimas. Tyrimo dalyvės buvo įspėjamos, kad kai kurie klausimai gali sukelti nemalonius prisiminimus ir kad jos gali bet kuriuo metu atsisakyti dalyvauti, o kilus skausmingiems išgyvenimams gali kreiptis į tyrėją nurodytu kontaktu. Taip pat tyrimo dalyvėms buvo užtikrinamas jų pateiktos informacijos konfidencialumas. Toliau buvo pateikiami demografiniai klausimai apie tyrimo dalyvių amžių, išsilavinimą, gyvenamąją vietą, klausama ar šiuo metu esama santykyje, kuriame patiriamas smurtas. Jeigu moterys atsakė, kad šiuo metu nėra santykyje, kuriame patiria smurtą, buvo klausama ar anksčiau teko būti tokia santykyje, prašoma nurodyti, prieš kiek laiko tas santykis nutrūko ir kokios aplinkybės tai lėmė (nurodant ar santykį nutraukė pačios ar jis nutrūko dėl kitų aplinkybių). Taip pat buvo klausama ar tyrimo dalyvės turi vaikų (neklausta apie vaikų skaičių) ir ar turimi vaikai yra vyro, kuris smurtavo prieš moterį. Toliau buvo pateikiami šie klausimynai: Smurto rūšies ir dažnumo klausimynas, Bosch paramos klausimynas, Traumos simptomų sąrašas, Atsparumo klausimynas ir Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija. Tokia eilės tvarka pasirinkta siekiant užtikrinti, kad tyrimo dalyvės klausimynų rinkinį užbaigtų kiek įmanoma pozityviau.

Smurto rūšies ir dažnumo klausimynas. Šis klausimynas buvo sudarytas Tureikytės ir kt. (2008) tyrimui „Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas“, kuris buvo vykdomas kaip vienas iš Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metų plano priemonių.

Originali klausimyno versija buvo koreguojama ir pritaikoma šiam darbui. Korekcijų metu buvo atsisakyta klausimų apie smurto suvokimą, smurto patirtis iš kitų šeimos narių. Šiam darbui buvo paimti klausimyno autorių išskirti teiginiai pagal smurto rūšis: psichologinis (pvz. „Įžeidžiančios replikos, žeminantys juokai“), fizinis (pvz. „Stumdymas, tampymas už plaukų“), ekonominis (pvz. „Pinigų

nedavimas būtiniausioms reikmėms“) ir seksualinis (pvz. „Vertimas (žodžiais) lytiškai santykiauti“), pridėti pasirinkimo variantai nusakantys kiekvieno teiginio dažnumą, siekiant sužinoti kokių dažnumu ir kokios rūšies smurtą patyrė tyrimo dalyvės.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti kaip dažnai joms teko susidurti su tokiu vyro/partnerio elgesiu skalėje nuo 0 („Su manimi taip nebuvo elgiamasi“) iki 5 („Kiekvieną savaitę“). Vertinamos atskiros subskalės, o suminis balas nusako bendrą patirto smurto dažnumą. Klausimyną sudaro 16 teiginių, kurie suskirstyti į 4 subsakles pagal smurto rūšis (7 lentelė).

Dėl leidimo naudoti šį klausimyną šiame darbe buvo susisiepta su viena iš klausimyno bendraautorių Laima Žilinskiene. Buvo suderinti visi pakitimai ir gautas leidimas naudoti koreguotą klausimyną šiame darbe.

Nerasta duomenų apie šio klausimyno validumo tikrinimą. Autoriai nurodo, kad klausimynas sudarytas remiantis lietuvių ir užsienio mokslinė literatūra, ankstesniais tyrėjų darbais (Tureikytė ir kt., 2008). Autoriai taip pat nepateikė klausimyno vidinio suderinamumo koeficientų, todėl šio darbo autorė atliko pilotinį tyrimą, kurio metu buvo paskaičiuoti vidiniai suderinamumai tiek bendrai skalei, tiek subskalėms (7 lentelė).

7 lentelė. Smurto rūšies ir dažnumo klausimyno ir subskalių vidinio suderinamumo koeficientai pilotinio ir pagrindinio tyrimo metu.

	Teiginių skaičius	Vidinio suderinamumo koeficientas (pilotinio tyrimo)	Vidinio suderinamumo koeficientas (pagrindinio tyrimo)
Psichologinis smurtas	9	0,583	0,721
Fizinis smurtas	3	0,667	0,634
Ekonominis smurtas	2	0,618	0,498
Seksualinis smurtas	2	0,856	0,850
Bendra skalė	16	0,728	0,801

Bosch paramos klausimynas (*angl.* Bosch support measure). Klausimynas sudarytas Bosch ir Bergen (2006). Klausimynas sudarytas remiantis kokybinio tyrimo su 56 moterimis patyrusiomis intymaus partnerio smurtą duomenimis ir skirtas matuoti socialinei paramai ir ne paramai. Klausimyną sudaro 2 skalės – socialinės paramos (*angl.* Social Support) ir ne paramos (*angl.* Social Non-Support),

kiekvieną iš jų sudaro po 4 subskales: bendra, informacinė, emocinė ir fizinė parama/ ne parama. Kadangi šiame darbe naudosime paramos ir ne paramos skales, subskalių atskirai nenagrinėsime.

Originalų klausimyną sudaro 65 teiginiai, iš kurių 35 skirti socialinei paramai ir 30 – socialinei ne paramai matuoti. Šiame darbe klausimynas buvo kiek pakoreguotas, apie tai išsamiau paaiškinta 2.3. poskyryje. Šiame darbe klausimyną sudaro 64 teiginiai, iš kurių 38 teiginiai skirti socialinei paramai (pvz. „Drąsino Jus dalintis savo patirtimi ir jausmais su kitais.“) ir 26 – socialinei ne paramai (pvz. „Patardami atkalbinėjo ir abejojo Jūsų sprendimais.“) matuoti. Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti kiekvieną iš teiginių pasirenkant tinkamiausią variantą nuo 1 („Niekada“) iki 5 („Visada“).

Klausimynui įvertinti Bosch ir Schumm (2007; 2008) atliko faktorines analizes, kurių metu vertino paramos skalės subskales. Autoriai nurodo, kad klausimynas tinkamas ir patikimas instrumentas moksliniams tyrimams naudoti. Paramos ir ne paramos subskalių vidinio suderinamumo koeficientai varijuoja nuo 0,72 iki 0,95 (Bosch ir Bergen, 2006). Šiame darbe gauti skalių vidinio suderinamumo koeficientai socialinės paramos skalei – 0,978, socialinės ne paramos skalei – 0,965.

Dėl leidimo naudoti klausimyną šiame darbe buvo susisiepta su K. Bosch bendraautoriumi W. Schumm, kuris informavo, jog autorė išėjusi į pensiją ir leido naudoti klausimyną šiame darbe. Vertimą atliko šio darbo autorė ir vertėja A. Narbuntė, abi vertimo versijos buvo aptariamoms ekspertų grupėje ir nuspręsta, kurie vertimai labiausiai tinkami tyrimui.

Traumos simptomų sąrašas – 40 (*angl.* Trauma Symptom Checklist – 40). Sąrašas sudarytas Briere ir Runtz (1989) ir skirtas išmatuoti su gyvenimo sunkumais susidūrusių žmonių traumos simptomus. Sąrašą sudaro bendras suminis balas ir išskiriamos 6 subskalės: 1) disociacija (*angl.* Dissociation); 2) nerimas (*angl.* Anxiety); 3) depresija (*angl.* Depression), 4) traumos dėl seksualinės prievartos indeksas (*angl.* Sexual Abuse Trauma Index (SATI)); 5) miego sunkumai (*angl.* Sleep Disturbance); 6) seksualinės problemos (*angl.* Sexual Problems). Šiame darbe naudosime tik bendrą skalę, nurodančią traumos simptomų dažnumą, ir subskalių atskirai nenagrinėsime.

Sąrašą sudaro 40 simptomų nusakančių įvairius negalavimus (pvz. „Galvos skausmai“, „Seksualinės problemos“, „Košmarai“). Tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti kaip dažnai per paskutinius du mėnesius jos patyrė kiekvieną iš simptomų skalėje nuo 1 („Niekada“) iki 4 („Labai dažnai“).

Pirmoji sąrašo versija buvo 33 simptomų, tačiau vėliau ji buvo papildyta seksualinių problemų ir miego sutrikimų simptomais. Sąrašo patikimumui ir validumui nustatyti autoriai atliko statistinę analizę ir nurodė, jog Traumos simptomų sąrašas ir patikima ir validi priemonė moksliniams tyrimams naudoti

(Briere ir Runtz, 1989). Autorių nustatytas bendras skalės vidinio suderinamumo koeficientas – 0,890. Šiame darbe koeficientas lygus 0,965.

Sąrašo autoriai yra davę leidimą metodiką naudoti tyrimų tikslams, todėl papildomas leidimas nėra reikalingas. Vertimą darė šio darbo autorė ir vertėja A. Narbuntė, abi vertimo versijos buvo aptariamoms ekspertų grupėje ir nuspręsta, kurie vertimai labiausiai tinkami tyrimui.

14 teiginių atsparumo skalė (*angl.* The 14-Item Resilience Scale). Skalė sukurta Wagnild ir Young (1993) ir tai trumpoji Atsparumo skalės (*angl.* The Resilience Scale) versija, skirta psichologiniam atsparumui matuoti. Šiame darbe naudojama lietuviška 14 teiginių atsparumo skalės versija (Mažulytė ir kt., 2013). Skalė atspindi 5 atsparumo charakteristikas: 1) pasitikėjimą savimi (*angl.* Self-reliance); 2) tikslą (*angl.* Purpose); 3) lygiavertiškumą (*angl.* Equanimity); 4) atkaklumą (*angl.* Perseverance) ir 5) autentiškumą (*angl.* Authenticity). Šiame darbe naudosime bendrą skalę ir atskirų charakteristikų nenagrinėsime.

Skalę sudaro 14 teiginių nusakančių psichologinio atsparumo charakteristikas (pvz. „Dažniausiai gyvenimo įvykius priimu ramiai“, „Galiu susitvarkyti sunkiais momentais, nes esu patyrusi sunkumų ir anksčiau“). Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti, kiek sutinkama su pateiktais teiginiais skalėje nuo 1 („Visiškai nesutinku“) iki 7 („Visiškai sutinku“).

Skalės autoriai nurodo, jog metodika pasižymi puikiu vidiniu suderinamumu ir konstrukto validumu (Wagnild, 2016). Autorių nurodomas skalės vidinio suderinamumo koeficientas – 0,93, šiame darbe šis koeficientas lygus 0,935. Skalei naudoti buvo pirktas licencija iš autorės.

Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija (*angl.* A Short Form of The Posttraumatic Growth Inventory). Pilna klausimyno versija sudaryta Tedeschi ir Calhoun (1996), o trumpoji versija sudaryta Cann su kolegomis (2010). Potrauminio augimo inventorių matuoja žmonių, patyrusių trauminius įvykius, pozityvius pokyčius. Originalioje formoje yra 5 subskalės, kurios atsispindi ir trumpojoje formoje: 1) santykiai su kitais (*angl.* Relating to Others); 2) naujos galimybės (*angl.* New Possibilities); 3) asmenybės stiprybė (*angl.* Personal Strength); 4) dvasiniai pokyčiai (*angl.* Spiritual Change); 5) gyvenimo įvertinimas (*angl.* Appreciation of Life). Šiame darbe naudosime bendrą potrauminio augimo skalę ir atskirų subskalių nenagrinėsime.

Klausimyną sudaro 10 teiginių nusakančių pozityvius pokyčius (pvz. „Perskirsčiau savo gyvenimo prioritetus.“, „Geriau suvokiu galinti įveikti sunkumus.“). Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti, kiek

nurodyti pokyčiai susiję su patirta traumine patirtimi skalėje nuo 1 („Nepatyrčiau šio pokyčio kaip savo išgyvenimų rezultato.“) iki 6 („Šis pokytis labai susijęs su mano patirtais išgyvenimais.“).

Autoriai nurodo, jog trumpoji klausimyno versija patikima ir validi priemonė moksliniams tyrimams, trumpojoje versijoje atsispindi visi 5 faktoriai esantys originaliajame klausimyne (Cann ir kt., 2010). Autorių nurodomas skalės vidinio suderinamumo koeficientas – 0,86, šiame darbe šis koeficientas lygus 0,903.

Dėl leidimo naudoti metodiką buvo kreiptasi į Potrauminio augimo tyrimų centrą (angl. *Posttraumatic Growth Research Center*) ir gautas leidimas ją naudoti šiame darbe. Vertimą darė šio darbo autorė ir vertėja A. Narbuntė, abi vertimo versijos buvo aptariamoms ekspertų grupėje ir nuspręsta, kurie vertimai labiausiai tinkami tyrimui.

2.3. Tyrimo eiga

Atlikus literatūros analizę ir išsirinkus tinkamas metodikas, Bosch paramos klausimynas, Traumos simptomų sąrašas ir Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija buvo verčiami į lietuvių kalbą darbo autorės ir vertėjos. Išverstos metodikų versijos buvo nuodugnai aptariamoms ekspertų grupėje ir nuspręsta kurie teiginių vertimai yra labiausiai tinkami, pagal tai buvo sudaromos galutinės vertimų versijos.

Atlikus visas korekcijas (Priedas A) ir atrinkus vertimams tinkamiausius teiginius buvo sudaromas bendras tyrimo klausimynas, atliekamas pilotinis tyrimas.

Pilotinio tyrimo tikslas - patikrinti tyrimui pasirinktų metodikų tinkamumą, jų teiginių vidinius suderinamumus (Priedas B) bei patį tyrimo dizainą. Kaip ir pagrindiniame tyrime, pilotinis tyrimas buvo atliekamas internetu, dalinantis kvietimu dalyvauti tyrime įvairiose moterų bendruomenėse Facebook socialiniame tinkle. Iš viso pilotinio tyrimo metu klausimynų rinkinį užpildė 27 moterys.

Buvo kreiptasi į Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto psichologinių tyrimų etikos komitetą ir gautas leidimas atlikti tokio pobūdžio tyrimą (Priedas C).

2018 metų kovo mėnesį surinkti pagrindinio tyrimo duomenys ir SPSS (angl. Statistical Package for the Social Science) paketo pagalba atlikta duomenų analizė. Pirmiausia buvo atlikta skalių normalumo analizė siekiant išsiaiškinti kokius kriterijus naudoti tolimesnei analizei. Tam buvo naudojamas Shapiro-Wilk testas, kurio rezultatai parodė, jog visų tyrime naudotų skalių rezultatai nėra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį (Priedas D). Todėl tolimesnei analizei buvo naudojama neparametrinė statistika.

Kadangi tyrime dalyvavo moterys, kurių dabartinis santykių statusas skyrėsi (vienos buvo santykyje, kuriame patyrė smurtą, kitos buvo iš tokio santykio išėjusios), pirmiausia analizavome šias grupes pagal demografinius rodiklius siekiant išsiaiškinti ar jos dar kuo nors skiriasi. Tam naudojome Pearson χ^2 kriterijus. Toliau buvo nagrinėjami tyrimo kintamieji ir jų skirtumai pagal demografinius rodiklius, siekiant išsiaiškinti kuriuos demografinius rodiklius reikėtų įtraukti į analizę kaip kontroliuojamus kintamuosius. Šiam tikslui naudojome Kurskal-Wallis ir Mann-Whitney testus. Kitame tyrimo etape palyginome matuojamus kintamuosius pagal dabartinį santykių statusą, siekiant išsiaiškinti ar pagal jį išryškėja kokie nors skirtumai, galintys turėti reikšmės regresijos modeliui. Tam buvo naudojamas Mann-Whitney testas.

Atlikus visus palyginimus buvo atlikta kintamųjų ryšių analizė (naudojant Spearman koreliacijos koeficientus), galiausiai buvo sudaromas žingsninės regresijos modelis pasirenkant kontroliuojamus ir nepriklausomus kintamuosius.

Svarbu pažymėti, kad šiame darbe nėra gilinamasi į rastus skirtumus tarp moterų grupių pagal dabartinį santykių statusą ir demografinius rodiklius, kadangi tai nėra šio darbo tikslas. Skirtumai analizuojami tik tiek, kiek tai padėjo atskleisti imties ypatumus ir nustatyti rodiklių vaidmenį galutiniame regresijos modelyje.

III. TYRIMO REZULTATAI

3.1. Grupių palyginimas pagal demografinius rodiklius

Pirmiausia palyginome grupes pagal demografinius rodiklius siekiant išsiaiškinti ar grupėse išryškėja kokie nors skirtumai. Tam tikslui buvo pasirinktas Pearson χ^2 kriterijus. Atlikus analizę paaiškėjo, kad grupės skiriasi tik pagal amžiaus kategorijas, pagal visus kitus demografinius kintamuosius (išsilavinimą, gyvenamąją vietą, vaikų turėjimą) statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo rasta.

Amžius. Tyrimo dalyvių amžius buvo suskirstytas į kategorijas: 18-30m., 31-40m. ir 41-56m. Pearson χ^2 testas parodė, kad tarp grupių ir amžiaus kategorijų yra statistiškai reikšmingų skirtumų $\chi^2(2, N = 104) = 6,53, p = 0,038$. Iš 8 lentelės galima matyti, kad kuo didesnė amžiaus kategorija, tuo daugiau tyrimo dalyvių nurodė esančios smurtiniame santykiyje ir kuo amžiaus kategorija mažesnė, tuo daugiau tyrimo dalyvių nurodė nesanties smurtiniame santykiyje

8 lentelė. Dažnių lentelė pagal amžiaus grupes.

	18-30m.	31-40m.	41-56m.
Esama smurtiniame santykiyje	6 (17%)	9 (21%)	11 (44%)
Nesama smurtiniame santykiyje	30 (83%)	34 (79%)	14 (56%)

3.2. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal demografinius rodiklius

Kadangi šiame darbe siekiame išsiaiškinti veiksniai, kurie galėtų prognozuoti potrauminio augimo kintamąjį, svarbu išsiaiškinti ar tyrimo kintamieji skiriasi pagal demografinius rodiklius, kuriuos galėtų būti svarbu įtraukti į analizę kaip kontroliuojamus faktorius. Šiam tikslui buvo naudojamas Kurskal-Wallis testas. Demografiniai rodikliai buvo: amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta ir vaikų turėjimas. Lyginant kintamuosius pagal amžių nebuvo rasta statistiškai reikšmingų skirtumų nei viename kintamajame. Toliau aptarsime tuos kintamuosius, kurie skyrėsi pagal demografinius rodiklius.

Išsilavinimas. Tikrinant, ar pagal išsilavinimą yra reikšmingų skirtumų tyrimo kintamuosiuose, skirtumai buvo rasti potrauminio augimo, socialinės paramos ir fizinio smurto rangų vidurkiuose (9 lentelė).

Siekiant identifikuoti skirtumus grupėse buvo atliekama porinė analizė taikant Bonferroni korekciją. **Potrauminio augimo** rangų vidurkiai statistiškai reikšmingai aukštesni profesinį išsilavinimą turinčiųjų grupėje lyginant su aukštąjį ($p = 0,005$) ir vidurinį ($p = 0,005$) išsilavinimą turinčiomis grupėmis, ir reikšmingai nesiskyrė nuo nebaigto vidurinio išsilavinimo grupės. **Socialinės paramos** rangų vidurkiai statistiškai reikšmingai aukštesni profesinį išsilavinimą turinčiųjų grupėje lyginant su vidurinio

išsilavinimo grupė ($p = 0,017$), o kitose grupėse nebuvo rasta reikšmingų skirtumų. *Fizinio smurto* rangų vidurkiai aukštesni profesinį išsilavinimą turinčiųjų grupėje lyginant su aukštojo išsilavinimo grupė ($p = 0,013$), kitose grupės nebuvo rasta reikšmingų skirtumų.

9 lentelė. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal išsilavinimą.

	H(3)	p
Traumos simptomai	5.33	.149
Potrauminis augimas	14.98	.002
Psichologinis atsparumas	.36	.947
Socialinė parama	9.41	.024
Socialinė ne parama	2.28	.517
Psichologinis smurtas	4.37	.224
Fizinis smurtas	8.34	.040
Ekonominis smurtas	3.39	.336
Seksualinis smurtas	1.24	.744

Pastaba. $p < .05$; $N = 104$.

Gyvenamoji vieta. Tikrinant kintamųjų skirtumus pagal gyvenamąją vietą, tik socialinės ne paramos vidutiniai rangai statistiškai reikšmingai skyrėsi grupėse (10 lentelė).

Siekiant identifikuoti skirtumus grupėse buvo atliekama porinė analizė taikant Bonferroni korekciją. *Socialinės ne paramos* rangų vidurkiai statistiškai reikšmingai didesni mažesniuose miestuose gyvenančiųjų grupėje lyginant su kaime ar gyvenvietėje gyvenančiųjų grupė ($p = 0,040$), kitose grupės nebuvo rasta reikšmingų skirtumų.

10 lentelė. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal gyvenamąją vietą.

	H(2)	p
Traumos simptomai	4.48	.107
Potrauminis augimas	.62	.734
Psichologinis atsparumas	1.23	.542
Socialinė parama	3.01	.222
Socialinė ne parama	6.33	.042
Psichologinis smurtas	.14	.932
Fizinis smurtas	.18	.916
Ekonominis smurtas	.48	.787
Seksualinis smurtas	1.82	.403

Pastaba. $p < .05$; $N = 104$.

Vaikų turėjimas. Kadangi tyrimo imtyje moterys buvo skirstomos į turinčias ir neturinčias vaikų, išsiaiškinti ar yra skirtumų tyrimo kintamuosiuose pagal vaikų turėjimo rodiklį naudojome Mann-Whitney testą. Rezultatai parodė, kad pagal vaikų turėjimo rodiklį potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, psichologinio ir ekonominio smurto rangų vidurkiai statistiškai reikšmingai skyrėsi grupėse (11 lentelė). **Potrauminio augimo** vidutiniai rangai aukštesni tų moterų, kurios turi vaikų ($Mdn = 4,1$), nei tų, kurios vaikų neturi ($Mdn = 3$). Tai reiškia, kad labiau potrauminiu augimu pasižymėjo turinčios vaikų moterys, lyginant su tomis, kurios vaikų neturi. Didesniu **psichologiniu atsparumu** taip pat pasižymėjo turinčios vaikų moterys ($Mdn = 4,4$), lyginant su tomis, kurios vaikų neturi ($Mdn = 2,8$). Taip pat **psichologinio ir ekonominio smurto** vidutiniai rangai aukštesni tų moterų, kurios turi vaikų (psichologinio smurto $Mdn = 3,2$; ekonominio smurto $Mdn = 2,5$), lyginant su tomis, kurios vaikų neturi (psichologinio smurto $Mdn = 2,8$; ekonominio smurto $Mdn = 0,8$).

11 lentelė. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal vaikų turėjimą.

	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Traumos simptomai	967.5	-.35	.727
Potrauminis augimas	654.0	-2.70	.007
Psichologinis atsparumas	701.0	-2.35	.019
Socialinė parama	886.0	-.96	.336
Socialinė ne parama	968.5	-.34	.732
Psichologinis smurtas	724.5	-2.18	.030
Fizinis smurtas	793.0	-1.59	.112
Ekonominis smurtas	585.0	-3.21	.001
Seksualinis smurtas	907.5	-.73	.467

Pastaba. $p < .05$; $N = 104$.

Rezultatai parodė, kad tik amžiaus kategorijose tyrimo kintamieji statistiškai reikšmingai nesiskiria. Tuo tarpu lyginant pagal išsilavinimą, gyvenamąją vietą ir vaikų turėjimo rodiklius buvo rasti skirtumai. Remiantis šiais rezultatais išsilavinimą, gyvenamąją vietą ir vaikų turėjimo rodiklius įtrauksime į analizę kaip kontroliuojamus kintamuosius.

3.3. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal dabartinį santykių statusą

Siekiant išsiaiškinti, ar dabartinių santykių statusas (buvimas arba nebuvimas smurtiniame santykiyje) gali turėti įtakos tyrimo modeliui, nuspręsta palyginti tyrimo kintamuosius atsižvelgiant į šį statusą. Tam buvo pasirinktas Mann-Whitney testas.

Iš 12 lentelės galima matyti, kad statistiškai reikšmingi skirtumai grupėse pasireiškia traumos simptomų, socialinės paramos ir fizinio smurto rangų vidurkiuose. Kadangi buvo rasti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal dabartinį santykių statusą, šį kintamąjį kontroliuosime regresinėje analizėje. **Traumos simptomų** rangų vidurkiai buvo aukštesni tų moterų, kurios vis dar yra smurtiniame santykiyje ($Mdn = 2,8$) lyginant su tomis, kurios iš šio santykio išėjusios ($Mdn = 2$). Tuo tarpu **socialinės paramos** rangų vidurkiai aukštesni tų moterų, kurios išėjusios iš santykio ($Mdn = 2,2$) nei tų, kurios vis dar yra smurtiniame santykiyje ($Mdn = 1,6$). Dažniau **fizinį smurtą** patyrė moterys išėjusios iš smurtinio santykio ($Mdn = 2$), lyginant su tomis, kurios vis dar yra šiame santykiyje ($Mdn = 1,3$).

12 lentelė. Tyrimo kintamųjų palyginimas pagal dabartinį santykių statusą.

	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Traumos simptomų	485.0	-3.97	.000
Potrauminis augimas	817.5	-1.48	.140
Psichologinis atsparumas	847.5	-1.25	.211
Socialinė parama	705.0	-2.32	.020
Socialinė ne parama	880.5	-1.00	.316
Psichologinis smurtas	948.0	-.49	.620
Fizinis smurtas	678.5	-2.29	.022
Ekonominis smurtas	986.0	-.12	.908
Seksualinis smurtas	873.0	-.80	.422

Pastaba. $p < .05$; $N = 104$.

3.4. Kintamųjų ryšių analizė

Prieš pradėdant tikrinti tyrime keltas hipotezes, pirmiausia aptarsime matuotų kintamųjų vidutinius įverčius.

Tyrimo dalyvės pasižymėjo kiek žemesniais nei vidutiniais traumos simptomų įverčiais ir tai nurodo, kad tyrime dalyvavusių moterų traumos simptomai nebuvo stipriai išreikšti (13 lentelė).

Aukštesni nei vidutiniai įverčiai stebimi moterų potrauminio augimo, psichologinio atsparumo ir psichologinio smurto įverčiuose. Galima matyti, kad tyrimo dalyvės pasižymėjo kiek aukštesniu nei

vidutiniu potrauminio augimo pasireiškimu, psichologinio atsparumo įverčiai pasižymėjo gana didele sklaida, kas rodo, jog tyrime dalyvavo įvairiu, tiek žemu, tiek aukštu psichologiniu atsparumu pasižyminčios moterys. Psichologinio smurto dažnumo įverčiai šioje imtyje yra aukštesni nei vidutiniai ir iš visų smurto rūšių, tai yra aukščiausias vidurkis. Tai reiškia, kad tyrime dalyvavusios moterys dažnai patyrė psichologinį smurtą. Fizinio smurto dažnumo įverčių vidurkis žemiausias ir tai nurodo, jog vizinį smurtą tyrime dalyvavusios moterys patyrė vidutiniškai rečiau.

Socialinės paramos ir ne paramos įverčių vidurkiai žemesni už vidutinius. Socialinės paramos vidutiniai įverčiai gana plačiai išsidėstę ir tai rodo, kad vienos tyrime dalyvavusios moterys sulaukė daugiau paramos, o kitos mažiau, pasiskirstymas įvairus. Tuo tarpu socialinės ne paramos įverčių vidurkiai orientuoti ties žemesniais įverčiais ir tai reiškia, kad moterys patyrė mažai neparemiančio elgesio.

Siekiant patikrinti *pirmą ir antrą* hipotezes, kuriose nurodoma, jog potrauminio augimo įverčiai bus teigiamai susiję su psichologinio atsparumo, traumos simptomų visų smurto rūšių dažnumo ir socialinės paramos įverčiais ir neigiamai su socialinės ne paramos įverčiais, buvo atliekama koreliacinė analizė naudojant Spearman koreliacijos koeficientą.

13 lentelė. Sąsajos tarp kintamųjų.

	M (SD)	S	K	r								
				1	2	3	4	5	6	7	8	
1. Traumos simptomai	2.16 (.68)	.24	-.81	-								
2. Potrauminis augimas	3.72 (1.3)	-.13	-.88	.14	-							
3. Psichologinis atsparumas	4.18 (1.9)	.13	-1.34	-.36**	.20*	-						
4. Socialinė parama	2.36 (1.1)	.43	-1.12	-.19	.25*	.16	-					
5. Socialinė ne parama	1.92 (.94)	1.31	.73	.18	.09	-.00	-.07	-				
6. Psichologinis smurtas	3.00 (1.0)	-.51	-.24	.13	.30**	.11	.15	.17	-			
7. Fizinis smurtas	1.84 (1.2)	.25	-.64	.06	.12	.17	.04	.07	.34**	-		
8. Ekonominis smurtas	2.33 (1.8)	.16	-1.23	.15	.29**	-.00	.09	.17	.58**	.19	-	
9. Seksualinis smurtas	2.04 (1.9)	.40	-1.32	.11	-.03	.01	-.02	-.10	.31**	.36**	.22*	

Pastaba. **p < .01; *p < .05; N = 104.

Iš 13 lentelės galime matyti, kad potrauminio augimo įverčiai statistiškai reikšmingai teigiamai susiję su psichologinio atsparumo, socialinės paramos, psichologinio ir ekonominio smurto įverčiais. Tai reiškia, kad moterys, pasižyminčios didesniu psichologiniu atsparumu, sulaukiančios daugiau socialinės paramos ir dažniau patyrusios psichologinį ir ekonominį smurtą, patiria didesnę potrauminį augimą ir

atvirkščiai. Socialinės ne paramos įverčiai nebuvo reikšmingai susiję nei su vienu matuojamu kintamuoju, tame tarpe nebuvo rasta reikšmingų ryšių ir su potrauminio augimo įverčiais.

Kadangi tolimesnėje analizėje sudaromas žingsninės regresijos modelis, svarbu aptarti ir kitas išryškėjusias sąsajas tarp kintamųjų. Traumos simptomų įverčiai statistiškai reikšmingai susiję tik su psichologinio atsparumo įverčiais ir šis ryšys yra neigiamas. Tai reiškia, kad moterys dažniau patiriančios traumos simptomus pasižymi mažesniu psichologiniu atsparumu ir atvirkščiai. Psichologinio smurto įverčiai teigiamai susiję su visomis likusiomis smurto rūšimis, tuo tarpu fizinis smurtas teigiamai susijęs su seksualinio smurto įverčiais, o ekonominis smurtas reikšmingai susijęs su seksualinio smurto įverčiais. Tai nurodo, kad dažniau patiriamas psichologinis smurtas susijęs su dažniau patiriamomis ir kitomis smurto rūšimis bei atvirkščiai. Dažniau patiriamas fizinis smurtas susijęs su dažniau patiriamu seksualiniu smurtu ir atvirkščiai. Tokia pati tendencija, kaip ir su fiziniu smurtu, stebėtina ir ekonominio smurto dažnumo atveju, kuo dažniau jis patiriamas, tuo dažnesnis ir seksualinis smurtas bei atvirkščiai.

Pirmoji hipotezė pasitvirtino iš dalies: potrauminio augimo įverčiai teigiamai susiję su psichologinio atsparumo, socialinės paramos, psichologinio ir ekonominio smurto įverčiais, tačiau su traumos simptomų bei fizinio ir seksualinio smurto įverčiais statistiškai reikšmingų ryšių nerasta.

Antroji hipotezė nepasitvirtino: potrauminio augimo įverčiai nesusiję su socialinės ne paramos įverčiais.

3.5. Potrauminio augimo prognozavimas

Siekiant patikrinti *trečią* hipotezę, kurioje nurodoma, jog traumos simptomų, psichologinio atsparumo, atskirų smurto rūšių dažnumas ir socialinės paramos įverčiai potrauminį augimą prognozuos teigiamai, o socialinės ne paramos įverčiai – neigiamai, buvo sudaromas žingsninės regresijos modelis. Remiantis aukščiau pateiktais rezultatais modelyje buvo kontroliuojamas dabartinių santykių statuso (moterų buvimas smurtiniame santykyje ir išėjimas iš jo), išsilavinimo, gyvenamosios vietos ir vaikų turėjimo (turi ar neturi vaikų) rodikliai. Socialinės ne paramos kintamasis buvo pašalintas iš modelio, nes statistiškai reikšmingai nebuvo susijęs nei su priklausomu kintamuoju, nei su nepriklausomais kintamaisiais.

Pirmame žingsnyje įtraukti kontroliuojami kintamieji, antrame žingsnyje – nepriklausomi kintamieji.

14 lentelė Žingsninės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminį augimą

Nepriklausomi kintamieji	<i>B</i>	β	<i>p</i>	<i>R</i> ²	ΔR^2
1 modelis				.09	
Konstanta	3.43		.00		
Išsilavinimas	.04	.03	.75		
Gyvenamoji vieta	.12	.07	.51		
Vaikų turėjimas	.73	.25	.01		
Dabartinių santykių statusas	.51	.17	.09		
2 modelis				.31	.21
Konstanta	-.54		.65		
Išsilavinimas	.08	.06	.51		
Gyvenamoji vieta	.08	.05	.61		
Vaikų turėjimas	.37	.13	.21		
Dabartinių santykių statusas	.71	.24	.02		
Traumos simptomai	.59	.31	.01		
Psichologinis atsparumas	.14	.19	.06		
Socialinė parama	.20	.17	.07		
Psichologinis smurtas	.30	.24	.04		
Fizinis smurtas	-.05	-.05	.62		
Ekonominis smurtas	.08	.10	.36		
Seksualinis smurtas	-.11	-.16	.09		

Pastaba. 1 modelis: $F(4, 101) = 2,503, p < 0,05$; 2 modelis: $F(11, 101) = 3,629, p < 0,01, N = 104$.

Žingsninė regresinė analizė atskleidė (14 lentelė), kad 1 modelyje esantys kontroliuojami kintamieji paaiškina 9% potrauminio augimo sklaidos. Vaikų turėjimas reikšmingai prognozuoja potrauminio augimo sklaidą, kiti 1 modelyje esantys kintamieji nėra reikšmingi, tačiau bendras modelis reikšmingas. Tai reiškia, kad vaikų turėjimas, sukontroliavus likusius 1 modelio kintamuosius, unikaliai prognozuoja potrauminio augimo sklaidą ir tos moterys, kurios turi vaikų linkusios pasižymėti aukštesniais potrauminio augimo įverčiais.

Prie modelio prijungus nepriklausomus kintamuosius jie papildomai paaiškina 21% potrauminio augimo sklaidos ir R^2 pokytis yra statistiškai reikšmingas. Dabartinis santykių statusas, traumos simptomai ir psichologinio smurto dažnumas reikšmingai prognozuoja potrauminį augimą. Tai reiškia,

kad tos moterys, kurios yra išėjusios iš smurtinio santykio linkusios pasižymėti aukštesniais potrauminio augimo įverčiais. Taip pat potrauminio augimo įverčiai aukštesni tų moterų, kurios pasižymi aukštesniais ir traumos simptomų bei psichologinio smurto įverčiais. Galime matyti, kad modelyje stipriausiai potrauminį augimą prognozuoja traumos simptomai. Kartu visi nepriklausomi kintamieji paaiškina 31% potrauminio augimo sklaidos.

Papildomai buvo tikrinamos žingsninės regresijos prielaidos. Shapiro-Wilk testas parodė, kad likutinės paklaidos pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį ($p = 0,406$), o tai reiškia, kad homoskedastiškumo prielaida modelyje tenkinama. Vertinant multikolinearumą, visų kintamųjų VIF kolinearumo statistika neviršijo 4 ir tai reiškia, kad multikolinearumo problemos modelyje nėra.

Trečioji hipotezė pasitvirtino iš dalies: potrauminį augimą statistiškai reikšmingai prognozuoja traumos simptomai ir psichologinis smurtas, kiti kintamieji modelyje nėra reikšmingi.

IV. REZULTATŲ APTARIMAS

4.1. Potrauminio augimo ryšių su psichologiniu atsparumu, traumos simptomais, visų smurto rūšių dažnumu, socialinės parama ir ne parama aptarimas

Šiame darbe buvo siekiama išanalizuoti kaip prie potrauminio augimo prisideda psichologinis atsparumas, socialinė parama ir ne parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Kaip ir tikėtasi, potrauminio augimo įverčiai statistiškai reikšmingai teigiamai buvo susiję su psichologiniu atsparumu, socialinės paramos, psichologinio ir ekonominio smurto įverčiais, tačiau statistiškai reikšmingų rezultatų nebuvo rasta su socialinės ne paramos, traumos simptomų, fizinio ir seksualinio smurto įverčiais.

Rasti ryšiai tarp potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo patvirtina kitų tyrėjų rezultatus (Nishi, Matsuoka ir Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015; Bensimon, 2012), moterys, pasižyminčios aukštu psichologiniu atsparumu, patiria ir didesnę potrauminį augimą bei atvirkesniai. Nors koreliacijos koeficientas nenurodo priežastinio ryšio, galima kelti prielaidą, kad potrauminis augimas iš tiesų galėtų pasireikšti kaip atsparios įveikos į gyvenimo sunkumus pasekmė, kaip teigė Lopez-Fuentes ir Calvete (2015). Tokia prielaida sutampa ir su Brown ir kt. (2005) aiškinimu, kur teigiama, jog moterys, kiekvieną kartą išeidamos iš smurtinio santykio ruošia save psichologiškai galutinai nutraukti santykius su smurtaujančiu partneriu. Remiantis šiuo aiškinimu galima numanyti, kad psichologinis atsparumas, kaip resursas padedantis įveikti ir atsistatyti po sunkių gyvenimo įvykių, galimai padeda moterims, patyrusioms intymaus partnerio smurtą, nepalūžti ir atrasti jėgų pirmiausia įveikti kylančius sunkumus, siekiant išėiti iš smurtinio santykio, ir tai skatina augti, keisti požiūrį į save, kitus bei pasaulį, tuo tarpu patiriamas potrauminis augimas ir pats gebėjimas išėiti iš smurtinio santykio galimai didina psichologinio atsparumo resursus. Kai psichologinio atsparumo resursai maži, moterims sunkiau ryžtis išėiti iš santykio, dėl ko ir potrauminio augimo patyrimas yra sunkiai galimas.

Tedeschi ir Calhoun (2004) nurodo, kad nors potrauminis augimas nėra trauminio įvykio pasekmė, o greičiau rezultatas to, kas vyksta po susidūrimo su trauminiu įvykiu, svarbu, kad šis sukrėtimas būtų pakankamai stiprus ir išjudinantis pagrindines gyvenimo prielaidas žmogaus gyvenime, sukeliantis kognityvinius procesus būtinus potrauminiam augimui atsirasti. Todėl šiame darbe rastos potrauminio augimo ir psichologinio bei ekonominio smurto teigiamos sąsajos yra pagrindžiančios autorių teorines prielaidas bei kitų tyrėjų darbus (Cobb ir kt., 2006; Doane, 2011). Cobb ir kt. (2006) atliktame tyrime tik viena iš potrauminio augimo sričių, gyvenimo įvertinimas, buvo reikšmingai susijusi su smurto sunkumu. Šiame darbe neturime galimybės patikrinti atskirų potrauminio augimo sričių sąsajų su smurto dažnumu,

tačiau aišku tai, kad šiame tyrime dalyvavusios moterys dažniau patyrusios psichologinį ir ekonominį smurtą, patyrė ir didesnį potrauminį augimą, o tai patvirtina ir autorių teorines prielaidas (Tedeschi ir Calhoun, 2004).

Vis dėl to, svarbu atkreipti dėmesį, kad potrauminis augimas susijęs tik su psichologiniu ir ekonominiu smurtu, kuriuos būtų galima išskirti, kaip ne fizinės smurto rūšis. Miller (1995) nurodo, kad ne fizinės smurto rūšys moterų dažnai traktuojamos kaip baisesnės smurto formos. Iš to būtų galima kelti prielaidą, kad dėl to jos sukelia skaudesnius padarinius moterims, skatina kognityvinių schemų pokyčius ir ilgainiui veda prie potrauminio augimo. Taip pat svarbu pastebėti, kad šio tyrimo imtyje psichologinio ir ekonominio smurto įverčių vidurkiai buvo kiek aukštesni nei fizinio ir seksualinio smurto, o tai reiškia, kad moterys dažniau patyrė būtent ne fizinį smurtą iš savo intymių partnerių ir tai galėjo turėti įtakos tokiems išryškėjusiems ryšiams.

Kaip ir tikėtasi, didesnis potrauminis augimas buvo susijęs su didesniais socialinės paramos įverčiais ir atvirkščiai, kas nurodo, jog daugiau socialinės paramos sulaukusios moterys patyrė ir daugiau potrauminio augimo. Autoriai nurodo, kad socialinė parama ypatingai svarbi intymaus partnerio smurtą patyrusioms moterims bei reikšmingai prisideda prie potrauminio augimo (Ulloa ir kt., 2015; Tedeschi ir Calhoun, 2004; Anderson ir kt., 2012). Socialinė parama į moters gyvenimą įtraukia kitus žmones, moteris gali pasijausti nors kiek saugesnė, suprasta. Tedeschi ir Calhoun (2004) nurodo, kad socialinė parama suteikia galimybę savo istoriją paversti naratyvu, įsigilinti į emocinius įvykių aspektus ir taip kurti artimus santykius su kitais žmonėmis, kas yra vienas iš potrauminio augimo komponentų. Savo istorijos pasakojimas leidžia ne tik geriau suvokti patirtą smurtą, tačiau ir skatina kelti prasmės klausimus bei juos rekonstruoti, kas yra vienas iš esminių potrauminio augimo atsiradimo priežasčių. Anderson ir kt. (2012) tyrime moterys nurodė, jog išėjimas iš smurtinio santykio ir bandymas atsigauti po patirto smurto reikalavimo didelės asmeninės stiprybės, kurią padėjo palaikyti gaunama socialinė parama, ypatingai tada, kai moterys pačios dar nebuvo pakankamai stiprios savimi pasirūpinti.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tarp potrauminio augimo ir socialinės ne paramos neišryškėjo reikšmingi ryšiai, nors buvo tikėtasi, kad šis ryšys bus neigiamas ir tokie rezultatai patvirtino Borja, Callahan ir Long (2006) gautus duomenis. Šio tyrimo imtyje socialinės ne paramos įverčių vidurkiai buvo pakankamai žemi su nedidele sklaida, todėl galima kelti prielaidą, kad tyrime dalyvavusios moterys pakankamai retai sulaukė neparemiančio elgesio savo aplinkoje reikšmingiems ryšiams pasireikšti. Svarbu atkreipti dėmesį, kad kai kurios tyrime dalyvavusios moterys nurodė, jog niekam apie savo patirtis nepasakojo, nesikreipė į jokiais institucijas. Tai atkreipia dėmesį į tai, kad dėl įvairių priežasčių

(gėdos, baimės, nežinojimo kur kreiptis) kai kurios intymaus partnerio smurtą patyrusios moterys kenčia vienos ir su niekuo nesidalina savo patirtimi, todėl nesulaukia nei paramos nei ne paramos. Šioje imtyje daugiau socialinės paramos sulaukė tos moterys, kurios jau yra išėjusios iš smurtinio santykio (tokių moterų imtyje yra kur kas daugiau), todėl tikėtina, kad dalis tyrime dalyvavusių moterų, ypačingai tų, kurios vis dar yra smurtiniame santykiyje, niekam nepasakoja apie savo patirtis. Vis dėl to, tokių prielaidų neturime galimybės patikrinti šiame darbe ir plačiau tai aptarsime prie tyrimo trūkumų.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad bet kokiam socialiniam atsakui gauti pirmiausia moterys turi kreiptis į atitinkamas institucijas (policiją, sveikatos priežiūros institucijas, krizių centrus ir pan.) arba kam nors papasakoti apie patiriamą smurtą. Tai, kad moterys, patiriančios smurtą, dažnai pačios jo nevertina kaip smurtinio elgesio (Tureikytė ir kt. 2008), ne visada atpažįsta partnerio kontroliuojantį elgesį (Lehmann, Simmons ir Pillai, 2012) arba jį laiko nepakankamai stipriu, kad kreiptųsi į atitinkamas institucijas pagalbos (Domenech del Rio ir Garcia del Valle, 2016), nuodo, kad socialinės paramos ar ne paramos procesas šių moterų imtyje gali būti kur kas sudėtingesnis, apimantis emocinius, tarpasmeninius, asmenybinius komponentus. Atsižvelgiant į tai galima kelti prielaidą, kad bent jau tų moterų, kurios ryžtasi dalintis savo patirtimi, gaunama socialinė parama ne tik leidžia geriau suprasti savo patirtį, bet ir gaunamas patvirtinimas iš aplinkos, kad smurtinis elgesys negali būti toleruojamas, pačios moterys geriau supranta smurto rimtumą ir tai iš esmės keičia jų suvokimą bei požiūrį tiek į save, tiek į aplinką, kas ir suteikia galimybes potrauminio augimo patyrimui.

4.2. Potrauminio augimo prognozavimo aptarimas

Iš žingsninės regresijos rezultatų paaiškėjo, kad 1 modelyje tik vaikų turėjimas reikšmingai prognozavo potrauminį augimą. Tai reiškia, kad tos moterys, kurios turi vaikų, patiria daugiau potrauminio augimo nei tos, kurios jų neturi. Toks rezultatas neatrodo labai stebinantis, kadangi vaikų turėjimas ir auginimas daugumai moterų yra svarbi gyvenimo dalis. Tai patvirtina ir D'Amore ir kolegų (2018) atliktas kokybinis tyrimas, kuriame dalis moterų nurodė, jog santykių su vaikais svarba buvo ypatingai reikšminga jų gijimo procesui, jos dalinosi viltimis užtikrinti savo vaikams geresnę ateitį. Kadangi intymaus partnerio smurtas paliečia ne tik moteris, bet ir jų vaikus, tai suprasdamos jos gali būti labiau linkusios apmąstyti savo patirtis, nes jos liečia ne tik jas. Nešama atsakomybė už vaiką, noras užtikrinti jo gerovę, gali skatinti anksčiau priėti prie sprendimo išeiti iš smurtinio santykio, kas, anot Cobb ir kt. (2006) skatina potrauminio augimo atsiradimą.

Svarbu pažymėti, kad 2 modelyje reikšmingu veiksniumi tapo santykių statusas, kur išėjusios iš smurtinio santykio moterys pasižymėjo aukštesniais potrauminio augimo įverčiais sukontroliavus visus

kitus modelio kintamuosius ir tai reiškia, kad, dalį potrauminio augimo prognozuoja moters išėjimas iš smurtinio santykio. Tai patvirtina teorijos autorių prielaidas, kad potrauminis augimas reikšmingiausiai pasireiškia tada, kai trauminė situacija yra sprendžiama (Tedeschi ir Calhoun, 1996). Buvimas santykiuose, kuriame smurtauojama, apsunkina esminių prielaidų išjudinimą, nes trauminė situacija nėra sprendžiama, moterys gali būti linkusios pateisinti savo smurtauojantį partnerį prisiimdamos kaltę ir gėdą dėl patiriamo smurto sau (Doane, 2010). Tokiomis sąlygomis nesikeičia moterų kognityvinės schemas ir nėra galimybės potrauminiam augimui pasireikšti.

Taip pat unikaliai reikšmingai potrauminį augimą prognozuoja traumos simptomai ir psichologinis smurtas. Tokie rezultatai patvirtina autorių teorines prielaidas, kad sunkesnė trauminė patirtis susijusi su didesniu potrauminio augimo pasireiškimu (Calhoun ir Tedesch, 2006). Kaip ir minėta anksčiau, ne fizinis smurtas kai kuriais atvejais gali būti traktuojamas kaip sunkesnė smurto forma nei fizinis smurtas. Todėl gali būti, kad daugiau psichologinio smurto patiriančios moterys savo trauminės patirtis vertina kaip sunkesnes, kas veda prie didesnio potrauminio augimo tada, kai moterys priima sprendimą išeiti iš smurtinio santykio. Psichologinis smurtas, pačia savo forma, yra kiek kitoks, kadangi jo tikslas dažniausiai yra pažeisti aukos įsitikinimus apie save, kai kuriais atvejais visiškai iškreipiant logiką ir suvokimą (Outlaw, 2009). Toks smurtas nutaikytas tiesiogiai į pačią moterį, jos esmines, kaip žmogaus charakteristikas, todėl psichologinio smurto pasekmės gali būti vienos iš labiausiai paveikiančių, stipriausiai išjudinančių esmines suvokimo apie save ir gyvenimą prielaidas. Todėl galiausiai psichologinis smurtas ir gali vesti prie potrauminio augimo patyrimo.

Panašias tendencijas gali turėti ir traumos simptomų sąsajos su potrauminiu augimu, kadangi traumos simptomai atsiranda dėl trauminio patyrimo, šio tyrimo atveju, intymaus partnerio smurto. Kuo dažniau šie simptomai patiriami, tuo ir trauminė patirtis gali būti vertinama kaip sunkesnė (sukelianti sunkesnius padarinius). Patys traumos simptomai gali pasižymėti grįžtančiais prisiminimais apie patirtą smurtą, atsiribojimo, nepilnavertiškumo jausmais, susijusiais su patirtu smurtu. Tokie išgyvenimai, simptomai, galimai glaudžiai susiję su apmąstymais (*angl.* ruminating), kurie yra vienas esminių elementų potrauminio augimo vystymuisi (Tedeschi ir Calhoun, 1996). Tokie rezultatai patvirtina ir Taku ir kt., (2008), kur buvo rasti teigiami potrauminio augimo ryšiai su traumos simptomais.

Traumos simptomai, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir smurto rūšys, kontroliuojant išsilavinimą, gyvenamąją vietą, vaikų turėjimą ir dabartinį santykių statusą, paaiškina 21% potrauminio augimo sklaidos ir tai iš dalies patvirtina šiame darbe keltą prielaidą. Traumos simptomai ir smurto rūšis gali būti traktuojamos kaip trauminio patyrimo sunkumą nurodantys matai, kurie išjudina moterų esmines

gyvenimo prielaidas ir skatina potrauminio augimo atsiradimą. Psichologinis atsparumas suteikia moterims resursų nepalūžti patyrus smurtą ir tai yra svarbi potrauminio augimo vystymosi dalis, kadangi augimui svarbu apskritai turėti vidinės stiprybės ir resursų. Socialinė parama visame modelyje galimai veikia kaip palaikantis potrauminį augimą veiksnys. Dalinantis savo patirtimis su kitais, sulaukiant iš jų supratimo ir palaikymo, paverčiant savo istoriją naratyvu ir permąstant patirtą smurtą, stiprinamas suvokimas, kad aplink yra žmonių, kuriems rūpi ir kurie nori padėti, galiausiai keičiasi ir požiūris į save bei į pasaulį ir tai skatina potrauminio augimo vystymąsi.

Bendras modelis, kartu su išsilavinimu, gyvenamąja vieta, vaikų turėjimu ir dabartiniu santykių statusu, paaiškina 31% potrauminio augimo sklaidos ir dar išsamiau atskleidžia su potrauminio augimo pasireiškimu susijusius veiksnius. Prie jau anksčiau aptartų veiksnių prisideda demografinės charakteristikos, kurios kartu galimai nusako bendras gyvenimo sąlygas, koreguojančias svarbus gyvenimo aspektus, kaip vaikų turėjimas, išsilavinimas ir su tuo galimai susijęs socioekonominis statusas, gyvenamoji vieta, koreguojanti prieinamus socialinius išteklius (tiek socialinę paramą, tiek bendrai socializacijos aspektus, kaip tam tikri užsiėmimai, susitikimai su draugais, kolegomis ir pan.).

Apibendrinant gautus rezultatus svarbu pažymėti, kad sudarytas regresijos modelis nenurodo priežastinių ryšių ir negalime teigti, jog nurodyti veiksniai lemia potrauminio augimo vystymąsi. Vis dėlto, atskleisti rezultatai leidžia pastebėti, kad traumos simptomai, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir smurto rūšys, kartu su demografinėmis charakteristikomis, leidžia reikšmingai prognozuoti potrauminį augimą ir yra susiję su jo pasireiškimu intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Taip pat svarbu pažymėti, kad šiame tyrime gautų rezultatų negalime generalizuoti bendrai populiacijai, dėl imties rinkimo ypatumų. Kiti tyrimo trūkumai aptariami tolimesniame poskyryje.

4.3. Tyrimo ribotumai

Svarbu aptarti tyrimo trūkumus, galimai turėjusius įtakos pateiktiems rezultatams. Vienas iš svarbiausių tyrimo trūkumų – maža tyrimo dalyvių imtis. Norint aptikti ne tokius ryškius efektus tarp potrauminio augimo ir jį prognozuojančių veiksnių reikėtų kur kas didesnės imties. Šio tyrimo rezultatuose taip pat galėjome matyti tendencingų ryšių, kurie esant didesnei imčiai, tikėtina, būtų reikšmingi.

Kadangi šiame darbe naudojome trumpąją potrauminio augimo klausimyno versiją, negalėjome atlikti išsamesnės analizės su atskirais potrauminio augimo komponentais. Analizuojant atskirus potrauminio augimo komponentus būtų galima išskirti specifines jo sritis ir kitų kintamųjų sąsajas su jomis, ypačingai psichologinio atsparumo, kadangi mokslinėje literatūroje šie ryšiai vis dar kelia nemažai diskusijų.

Šiame darbe tyrimo dalyvių buvo klausiama apie jų gaunamą socialinę paramą ir ne paramą, tačiau nebuvo klausimo, kuris leistų atsakyti ar iš vis su kuo nors buvo kalbama apie namuose patiriamus išgyvenimus. Tokia informacija padėtų atskleisti subtilesnius smurtą patiriančių moterų socialinius aspektus.

Taip pat tyrimuose didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas socialinės ne paramos įvertinimui. Šiame darbe naudotas klausimynas galėjo ne visai atitikti moterų patirtis, kadangi tai buvo versta metodika ir tam tikri kultūriniai aspektai galėjo nesutapti. Tiksliausia būtų sudaryti socialinės ne paramos klausimyną remiantis focus grupės duomenimis, kurie galėtų atskleisti būtent Lietuvoje gyvenančių ir patiriančių intymaus partnerio smurtą socialinės ne paramos specifiką. Tokiais duomenimis paruoštas klausimynas galėtų tiksliau atskleisti socialinės ne paramos aspektus ir sąsajas su potrauminiu augimu.

Ne visos smurto rūšies ir dažnumo klausimyno subskalės buvo pakankamai gero vidinio suderinamumo ir tai galėjo turėti įtakos gautiems rezultatams. Šis klausimynas darbui buvo pasirinktas kaip papildantis tyrimo duomenis ir buvo ketinama jį naudoti bendriems smurto dažnumo įverčiams nusakyti, tačiau tyrimo eigoje, atsižvelgiant į literatūroje nurodomas mažai nagrinėtas sritis, buvo nuspręsta gilintis į atskiras smurto rūšis. Ateityje nagrinėjant smurto rūšis intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyse reikėtų naudotis aukštesnį patikimumą turinčiais instrumentais.

Svarbus šio tyrimo trūkumas, jog duomenys buvo renkami internetinės apklausos būdu. Toks duomenų rinkimo būdas gali turėti šalutinių kintamųjų, nes negalime žinoti, ar tyrime tikrai dalyvavo tos moterys, kurios patyrė intymaus partnerio smurtą, kokiomis sąlygomis buvo atsakoma į anketoje pateiktus klausimus, taip pat tyrimo dalyvės neturėjo galimybės užduoti patikslinančių klausimų, jeigu

kurios nors tyrimo dalys joms buvo neaiškios. Tyrėjui dalyvaujant duomenų rinkimo procese būtų galima bent dalinai kontroliuoti šiuos šalutinius kintamuosius, leistų matyti tyrimo dalyvių emocines būsenas ir padėti kilus skaudiems išgyvenimams. Nors šiame tyrime moterys buvo skatinamos kreiptis į tyrėją iškilus tokiems išgyvenimams dėl tyrimo klausimų, šios sąlygos greičiau ir lengviau galėtų būti kontroliuojamos apklausoje dalyvaujant ir tyrėjui.

Vis dėlto, nepaisant išvardintų trūkumų, šiame darbe pavyko sudaryti statistiškai reikšmingą modelį, prognozuojantį intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo pasireiškimą bei patvirtinti kai kurias potrauminio augimo teorines prielaidas.

Tolimesniuose tyrimuose svarbu būtų atsižvelgti į intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų ankstesnes traumines patirtis, ypačingai vaikystėje, kadangi tyrėjai nurodo (Doane, 2010; Slyke, 2013), jo tai gali turėti įtakos potrauminio augimo patyrimui suaugus.

Taip pat svarbią reikšmę gali turėti ir šaltiniai, iš kurių sulaukiama paramos. Cobb ir kt. (2006) nurodo, kad artimo žmogaus, susidūrusio su panašiomis patirtimis, turėjimas gali reikšmingai prisidėti prie potrauminio augimo patyrimo, o Young (2007) teigia, kad toks žmogus gali padėti geriau susitvarkyti su neigiamais trauminio patyrimo padariniais, palengvinti išėjimo iš smurtinio santykio procesą.

V. IŠVADOS

1. Potrauminis augimas teigiamai susijęs su psichologiniu atsparumu, t. y., kuo labiau pasižymima psichologiniu atsparumu, tuo labiau patiriamas potrauminis augimas ir atvirkščiai, intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.
2. Potrauminis augimas teigiamai susijęs su gaunama socialine parama, t. y., kuo ši parama didesnė, tuo labiau patiriamas ir potrauminis augimas bei atvirkščiai.
3. Potrauminis augimas teigiamai susijęs su psichologiniu ir ekonominiu smurtu. Tai reiškia, kad kuo dažniau moterys patiria psichologinį ir emocinį smurtą, tuo labiau jos patiria ir potrauminį augimą.
4. Potrauminis augimas nesusijęs su socialine ne parama.
5. Potrauminis augimas nesusijęs su fizinio ir seksualinio smurto dažnumu.
6. Reikšmingai potrauminio augimo sklaidą prognozuoja išsilavinimas, gyvenamoji vieta, vaikų turėjimas, dabartinis santykių statusas, traumos simptomai, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir visų smurto rūšių dažnumas iš kurių unikaliai, sukontroliavus likusius kintamuosius, potrauminio augimo sklaidą prognozuoja dabartinių santykių statusas, traumos simptomai ir psichologinis smurto dažnumas.
7. Reikšmingai potrauminio augimo sklaidą, sukontroliavus demografinius kintamuosius (išsilavinimą, gyvenamąją vietą, vaikų turėjimą ir dabartinį santykių statusą), prognozuoja, traumos simptomai, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir visų smurto rūšių dažnumas.

Praktinės rekomendacijos

Iš gautų tyrimo rezultatų svarbu atkreipti dėmesį, kad išėjimas iš smurtinio santykio ar, remiantis nagrinėta mokslinė literatūra, bent jau moters sprendimas išeiti iš tokių santykių, atlieka svarbią reikšmę moterų potrauminio augimo vystymuisi. Todėl ypatingai svarbu padėti moterims, patiriančioms intymaus partnerio smurtą, priėti prie šios sprendimo suteikiant joms kuo daugiau informacijos apie prieinamus pagalbos centrus, galinčius suteikti joms pagyvendinimą ir kitokią pagalbą.

Nors fizinį smurtą atpažinti ir identifikuoti nesudėtinga, šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad patiriamas psichologinis smurtas galimai sukelia dar sunkesnes pasekmes, todėl ypatingai svarbu šviesti moteris apie ne fizinio smurto rūšis ir jų pasireiškimą, kad jos pačios galėtų kuo greičiau identifikuoti patiriamo smurto ženklus ir priimti atitinkamus sprendimus apie savo santykių kokybę. Tai galėtų padėti moteris išvengti ilgalaikių kančių ir spręsti santykių problemas arba laiku išeiti iš smurtinių santykių.

LITERATŪRA

1. Stonienė, L., Aguonytė, V. ir Narkauskaitė, L. (2013). Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų tipai. *Visuomenės sveikata*, 2(61), 56-62.
2. Agaibi, Ch. E. ir Wilson, J. P. (2005). Trauma, PTSD, and resilience: a review of the literature. *Trauma, violence, & abuse*, 6(3), 195-216.
3. Ali, P. A., Dhingra, K. ir McGarry, J. (2016). A literature review of intimate partner violence and its classifications. *Aggression and violent behavior*, 31, 16-25.
4. Anderson, K. M., Renner, L. M. & Danis, F. S. (2012). Recovery: resilience and growth in the aftermath of domestic violence. *Violence against women*, 18(11), 1279-1299.
5. Bensimon, M. (2012). Elaboration on the association between trauma, PTSD and posttraumatic growth: The role of resilience. *Personality and Individual Differences*, 52, 782-787.
6. Borja, S. E., Callahan, J. L. ir Long, P. J. (2006). Positive and negative adjustment and social support of sexual assault survivors. *Journal of traumatic stress*, 19(6), 905-914.
7. Bosch, K. ir Bergen, M. B. (2006). The influence of supportive and nonsupportive person in helping rural women in abusive partner relationships become free from abuse. *Journal of family violence*, 21, 311-320.
8. Bosch, K. R. ir Schumm, W. R. (2007). Dimensionality of subscales for general support, informational support, and physical support in the Bosch support measure for survivors of domestic abuse. *Psychological reports*, 100, 1273-1280.
9. Bosch, K. R. ir Schumm, W. R. (2008). Dimensionality of subscales for emotional support in the Bosch support measure for survivors of domestic abuse. *Psychological reports*, 102, 657-664.
10. Briere, J. ir Runtz, M. (1989). The trauma symptom checklist (TSC-33): early data on a new scale. *Journal on interpersonal violence*, 4(2), 151-163.
11. Brown, C., Linnemeyer, R.M., Dougherty, W.L., Coulson, J.C., Transgrud, H.B., & Farnsworth, I.S. (2005). Battered women's process of leaving: Implications for career counseling. *Journal of Career Assessment*, 13, 452-475.
12. Cabral, C. M. (2010). Psychological functioning following violence: An examination of posttraumatic growth, distress, and hope among interpersonal violence survivors. *Dissertation*. Canada: University of Toronto.
13. Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., Taku, K., Vishnevsky, T., Triplett, K. N. Ir Danhauer, S. C. (2010). A short form of the posttraumatic growth inventory. *Anxiety, stress, & coping*, 23(2), 127-137.

14. Cobb, A. R., Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G. and Cann, A. (2006). Correlates of posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence. *Journal of traumatic stress, 19*(6), 895-903.
15. D'Amore, C., Martin, S. L., Wood, K. ir Brooks, C. (2018). Themes of healing and posttraumatic growth in women survivors' narratives on intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence, 1-28*.
16. D'Amore, C., Martin, S. L., Wood, K. ir Brooks, C. (2018). Themes of healing and posttraumatic growth in women survivors' narratives of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence, 1-28*.
17. Dickerson, A. G. (2011). Healing and posttraumatic growth in African American survivors of domestic violence: an exploration of women's narratives. *Dissertation*. Charlotte: The university of North Carolina.
18. Doane, N. J. K. (2010). Predictors of posttraumatic growth, shame, and posttraumatic stress symptoms in survivors of intimate partner violence: the roles of social support and coping. *Dissertation*. The University of Montana.
19. Domenech del Rio, I. ir Garcia del Valle, E. S. (2016). Influence of intimate partner violence severity on the help-seeking strategies of female victims and the influence of social reactions to violence disclosure on the process of leaving a violent relationship. *Journal of interpersonal violence, 1-22*.
20. Elderton, A., Berry, A. ir Chan, C. (2017). A systematic review of posttraumatic growth in survivors of interpersonal violence in adulthood. *Trauma, violence & abuse, 18*(2), 223-236.
21. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. (2014). ES masto apklausa „Smurtas prieš moteris“.
22. Ford-Gilboe, M., Wuest, J., Varcoe, C., Davies, L., Merritt-Gray, M., Campbell, J., & Wilk, P. (2009). Modelling the effects of intimate partner violence and access to resources on women's health in the early years after leaving an abusive partner. *Social Science & Medicine, 68*, 1021-1029.
23. Grych, J., Hamby, Sh. and Banyard, V. (2015). The resilience portfolio model: understanding healthy adaptation in victims of violence. *Psychology of violence, 5*(4), 343-354.
24. Herman, J. L. (2006). *Trauma ir išgyjimas: prievartos pasekmės – nuo buitinio smurto iki politinio teroro*. Vilnius: Vaga.
25. Herrman, H., Stewart, D. E., Diaz-Granados, N., Berger, E. L., Jackson, B. and Yuen, T. (2011). What is resilience? *The Canadian Journal of psychiatry, 56*(5), 258 – 265.

26. Hyland, D. L. (2014). Constructing safer lives: women who display resilience in responding to intimate-partner violence (IPV). *Dissertation*. The College at Brockport, State University of New York.
27. Howell, K. H., Thurston, I. B., Schwartz, L. E., Jamison, L. E., & Hasselle, A. J. (2017, August 17). Protective Factors Associated With Resilience in Women Exposed to Intimate Partner Violence. *Psychology of Violence*, 1-10.
28. Humphreys, J. (2003). Resilience in sheltered batterers women. *Issues in mental health nursing*, 24, 137-152.
29. Yalch, M. M., Levendosky, A. A., Bernard, N. K. ir Bogat, G. A. (2015). Main and moderatins influence of temperament trait on the association between intimate partner violence and trauma symptoms. *Journal of interpersonal violence*, 1-18.
30. Yalch, M. M., Levendosky, A. A., Bernard, N. K. ir Bogat, G. A. (2015). Main and moderatins influence of temperament trait on the association between intimate partner violence and trauma symptoms. *Journal of interpersonal violence*, 1-18.
31. Young, M. D. (2007). Finding meaning in the aftermath of trauma: resilience and posttraumatic growth in female survivors of intimate partner violence. *Dissertation*. The University of Montana.
32. Jose, R. ir Novaco, R. W. (2015). Intimate partner violence victims seeking a temporary restraining order: social support and resilience attenuating psychological distress. *Journal of interpersonal violence*, 1-25.
33. Kaye-Tzadok, A. Ir Davidson-Arad, B. (2016). Posttraumatic growth among women survivors of childhood sexual abuse: its relation to cognitive strategies, posttraumatic symptoms, and resilience. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*, 8(5), 550 – 558.
34. Kutin, J., Russell, R. and Reid, M. (2017). Economic abuse between intimate partners in Australia: prevalence, health status, disability and financial stress. *Australian and New Zealand journal of public health*, 41(3), 269-274.
35. Lehmann, P., Simmons, C. A. ir Pillai, V. K. (2012). The validation of the checklist of controlling behaviors (CCB): assessing coercive control in abusive relationships. *Violence against women*, 18(8), 913-933.
36. Lepore, S. J., Silver, R. C., Wortman, C. B. ir Wayment, H. A. (1996). Social constraints, intrusive thoughts, and depressive symptoms among bereaved mothers. *Journal of personality and social psychology*, 70(2), 271-282.

37. Levine, S. Z., Laufer, A., Stein, E., Hamma-Raz, Y., & Solomon, Z. (2009). Examining the relationship between resilience and posttraumatic growth. *Journal of Traumatic Stress, 22*(4), 282–286.
38. Lilly, M. M., Valdez, C. E., & Graham-Bermann, S. A. (2011). The mediating effect on world assumptions on the relationship between trauma exposure and depression. *Journal of Interpersonal Violence, 26*, 2499-2516.
39. Lin, K., Sun., I. Y., Liu, J. and Chen, X. (2016). Chinese women’s experience of intimate partner violence: exploring factors affecting various types of IPV. *Violence against women, 1-19*.
40. Linley, P. A. And Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: a review. *Journal of traumatic stress, 17*(1), 11-21.
41. Lopez-Fuentes, I. ir Calvete, E. (2015). Building resilience: a qualitative study of Spanish women who have suffered intimate partner violence. *American journal of orthopsychiatry, 85*(4), 339-351.
42. Luthar, S. S., Cicchetti, D. and Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child development, 71*(3), 543-562.
43. Maslauskaitė, A.; Baublytė M. 2012. Skyrybų visuomenė. Ištuokų raida, veiksniai, pasekmės. Vilnius: LSTC.
44. Matlow, R. B., & DePrince, A. P. (2013). The influence of victimization history on PTSD symptom expression in women exposed to intimate partner violence. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 5*, 241-250.
45. Matlow, R. B., DePrince, A. P. (2013). The influence of victimization history on PTSD symptom expression in women exposed to intimate partner violence. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy, 5*(3) 241-250.
46. Miller, M. S. (1995). No visible wounds: Identifying nonphysical abuse of women by their men, p. 307. New York: Random House.
47. Munoz, R. T., Brady, S., & Brown, V. (2017). The psychology of resilience: a model of the relationship of locus of control to hope among survivors of intimate partner violence. *Traumatology*. Advance online publication.
48. National center for injury prevention and control. (2015). Intimate partner violence surveillance: uniform definitions and recommended data elements. Georgia: Centers for disease control and prevention, National center for injury prevention and control.

49. Neill, J. T., & Dias, K. L. (2001). Adventure Education and Resilience: The Double-Edged Sword. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 1(2), 35-42.
50. Nishi, D., Matsuoka, Y. ir Kim, Y. (2010). Posttraumatic growth, posttraumatic stress disorder and resilience of motor vehicle accident survivors. *Biopsychosocial medicine*. Prieiga per internetą <https://bpsmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/1751-0759-4-7>
51. Oginska-Bulik, N. (2015). The relationship between resiliency and posttraumatic growth following the death on someone close. *Journal of death and dying*, 71(3), 233 – 244.
52. Outlaw, M. (2009). No one type of intimate partner abuse: Exploring physical and non-physical abuse among intimate partners. *Journal of Family Violence*, 24, 263-272.
53. Outlaw, M. (2009). No one type of intimate partner abuse: exploring physical and non-physical abuse among intimate partners. *Journal of family violence*, 24, 263-272.
54. Pill, N., Day, A. and Mildred, H. (2017). Trauma responses to intimate partner violence: a review of current knowledge. *Aggression and violent behavior*, 34, 178-184.
55. Rutter, M. (2007). Resilience, competence, and coping. *Child abuse & neglect*, 31, 205-209.
56. Sanders, C. K. (2014). Savings for survivors: an individual development account program for survivors of intimate-partner violence. *Jurnal of social services research*, 40, 297-312.
57. Shanthakumari, R. Sh. ir kt. (2014). Difficulties come to humans and not trees and they need to be faced: a study on resilience among Indian women experiencing intimate partner violence. *International journal of social psychiatry*, 60(7), 703-710.
58. Shorey, R. C., Sherman, A. E., Kivisto, A. J., Elkins, S. R., Rhatigan, D. L. And Moore, T. M. (2011). Gender differences in depression and anxiety among victims of intimate partner violence: the moderating effect of shame proneness. *Journal of interpersonal violence*, 26(9), 1834 – 1850.
59. Slyke, J. (2013). Post-traumatic growth. *Naval center for combat & operational stress control*. Prieiga per internetą <https://archive.org/details/PTGWhitePaperFinal>
60. Smith, M. E. (2003). Recovery from intimate partner violence: a difficult journey. *Issues in mental health nursing*, 24, 543-573.
61. Taku, K., Calhoun, L. G., Cann, A., & Tedeschi, R. G. (2008). The role of rumination in the coexistence of distress and posttraumatic growth among bereaved Japanese university students. *Death Studies*, 32, 428-444.
62. Tedeschi, R. G. and Calhoun, L. G. (1996). The posttraumatic growth inventory: measuring the positive legacy of trauma. *Journal of traumatic stress*, 9(3), 455 – 471.

63. Tedeschi, R. G. and Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological inquiry*, 15(1), 1 – 18.
64. Triplett, K. N., Tedeschi, R. G., Cann, A., Calhoun, L. G. and Reeve, Ch. L. (2012). Posttraumatic growth, meaning in life, and life satisfaction in response to trauma. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*, 4(4), 400-410.
65. Tureikytė, D., Žilinskienė, L., Davidavičius, A., Bartkevičiūtė, I. ir Dačkutė, A. (2008). Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas. Tyrimo ataskaita.
66. Ulloa, E. C., Hammett, J. F., Guzman, M. L. & Hokoda, A. (2015). Psychological growth in relation to intimate partner violence: a review. *Aggression and violent behavior*, 25, 88-94.
67. Valdez, Ch. E. and Lilly, M. M. (2014). Posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence: an assumptive world process. *Journal of interpersonal violence*, 1-17.
68. Vasiliauskienė, L. H., Dirmotaitė, E. ir Vasiliauskaitė, Z. (2016). *Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams*. Vilnius: Vilniaus moterų namai. Prieiga per internetą <http://www.vmotnam.lt/metodines-rekomendacijos-specializuotos-pagalbos-centru-darbuotojams-savanoriams-bei-apsaugos-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-istatyma-igyvendinanciu-instituciju-darbuotojams-ir-specialistams/>.
69. Wagnild, G. (2009). A review of the resilience scale. *Journal of nursing measurement*, 17(2), 105-113.
70. Wagnild, G. M. (2016). The resilience scale user's guide. Resilience centre.
71. Wagnild, G. M. ir Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the resilience scale. *Journal of nursing measurement*, 1(2) 165-178.
72. Werner-Wilson, R. J., Zimmerman, T. S. and Whalen, D. (2000). Resilient response to battering. *Contemporary family therapy*, 22(2), 161-188.
73. Woods, S. J. (2000). Prevalence and patterns of posttraumatic stress disorder in abused and postabused women. *Issues in mental health nursing*, 21, 309-324.
74. World health organization (2002). Violence by intimate partners, Iš World report on violence and health (pp. 89-121). Geneva: World health organization.
75. World Health Organization (2010). Preventing intimate partner and sexual violence against women: *Taking action and generating evidence*. Geneva: World Health Organisation and London School of Hygiene and Tropical Medicine.

76. World health organization/London school of hygiene and tropical medicine. (2010). Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence. Geneva: World Health Organization.

SANTRAUKA

Šio darbo **tikslas** - išanalizuoti kaip prie potrauminio augimo prisideda psichologinis atsparumas ir socialinė parama bei ne parama intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje.

Tyrime dalyvavo 104 intymaus partnerio smurtą patyrusios moterys, iš kurių 26 moterys vis dar esančios santykiyje, kuriame smurtauojama ir 78 – išėjusios iš smurtinio santykio. Tyrimo duomenys buvo renkami internetu, socialiniame tinkle Facebook prieinamose moterų bendruomenėse.

Tyrimo metu buvo renkami duomenys apie moterų patirto smurto rūšis ir dažnumą, gautą paramą ir ne paramą, traumos simptomus, psichologinį atsparumą ir potrauminį augimą. Buvo naudojamas Tureikytės ir kt. (2008) sudarytas *Smurto rūšies ir dažnumo klausimynas*, matuojantis psichologinio, fizinio, ekonominio ir seksualinio smurto dažnumą. Taip pat naudotas *Bosch paramos klausimynas* (*angl.* Bosch support measure) sudarytas Bosch ir Bergen (2006). Klausimyną sudaro 2 skalės – socialinės paramos (*angl.* Social Support) ir ne paramos (*angl.* Social Non-Support). Traumos simptomų įvertinimui naudotas Briere ir Runtz (1989) sudarytas *Traumos simptomų sąrašas – 40* (*angl.* Trauma Symptom Checklist – 40). Psichologiniam atsparumui matuoti naudota Wagnild ir Young (1993) *14 teiginių atsparumo skalė* (*angl.* The 14-Item Resilience Scale). Moterų potrauminiam augimui matuoti naudota Cann su kolegomis (2010) sudaryta *Potrauminio augimo inventorius trumpoji versija* (*angl.* A Short Form of The Posttraumatic Growth Inventory).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad potrauminis augimas teigiamai susijęs su psichologiniu atsparumu, gaunama socialine parama, psichologinio ir ekonominio smurto dažnumu. Potrauminis augimas reikšmingai nebuvo susijęs su socialine ne parama bei fizinio ir seksualinio smurto dažnumu. Reikšmingai potrauminio augimo sklaidą, sukontroliavus išsilavinimą, gyvenamąją vietą, vaikų turėjimą ir dabartinį santykių statusą, prognozavo traumos simptomai, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir visų smurto rūšių dažnumas. Statistiškai reikšmingai potrauminio augimo sklaidą prognozavo dabartinių santykių statusas, traumos simptomai ir psichologinio smurto dažnumas.

Raktiniai žodžiai: intymaus partnerio smurtas, potrauminis augimas, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir socialinė ne parama.

SUMMARY

Post-traumatic Growth in Female Survivors of Intimate Partner Violence: the Role of Psychological Resilience, Social Support and Non-support

The aim of this study was to examine the role of psychological resilience, social support and non-support on post-traumatic growth in female survivors of intimate partner violence.

104 females participated in this study including 26 women still involved in abusive relationships and 78 women who had left their abusive intimate partner. Online survey was conducted using women communities in social network Facebook.

In the study women was asked about type and frequency of abuse, perceived social support and non-support, trauma symptoms, psychological resilience and post-traumatic growth. There was used *Type and frequency of abuse questionnaire* (Tureikyte et. al., 2008) indicating frequency of psychological, physical, economical and sexual abuse. Also, there was used *Bosch support measure* (Bosch ir Bergen, 2006) indicating perceived social support and non-support. *Trauma Symptom Checklist – 40* (Briere ir Runtz, 1989) was used to indicate trauma symptoms. *The 14-Item Resilience Scale* (Wagnild ir Young, 1993) was used for measuring psychological resilience. And post-traumatic growth was indicated by A Short Form of The Posttraumatic Growth Inventory (Cann et. al. 2010).

Analysis revealed positive associations between post-traumatic growth and psychological resilience, social support, frequency of psychological and economical abuse in female survivors of intimate partner violence. There were no significant associations between post-traumatic growth and social non-support, frequency of physical and sexual form of abuse. Hierarchical regression revealed that trauma symptoms, psychological resilience, social support and frequency of all types of abuse predicted post-traumatic growth while controlling education, residence, having children and status of relationship. Status of relationship, trauma symptoms and frequency of psychological abuse were significant predictors explaining unique variance of post-traumatic growth.

Keywords: intimate partner violence, post-traumatic growth, psychological resilience, social support and non-support.

PRIEDAI

Priedas A. *Korekcijos, atliktos po pilotinio tyrimo.*

Smurto rūšies ir dažnumo klausimynas. Originali klausimyno versija buvo koreguojama ir pritaikoma šiam darbui. Korekcijų metu buvo atsisakyta klausimų apie smurto suvokimą, smurto patirtis iš kitų šeimos narių. Šiam darbui buvo paimti klausimyno autorių išskirti teiginiai pagal smurto rūšis: psichologinis (pvz. „Įžeidžiančios replikos, žeminantys juokai“), fizinis (pvz. „Stumdymas, tampymas už plaukų“), ekonominis (pvz. „Pinigų nedavimas būtiniausioms reikmėms“) ir seksualinis (pvz. „Vertimas (žodžiais) lytiškai santykiuoti“), pridėti pasirinkimo variantai nusakantys kiekvieno teiginio dažnumą, siekiant sužinoti kokių dažnumu ir kokios rūšies smurtą patyrė tyrimo dalyvės.

Socialinės paramos ir ne paramos klausimyno korekcijos:

- Buvo pastebėta, kad ne paramos klausimyne esantys trys paskutiniai teiginiai yra apie gaunamą paramą, todėl jie buvo išskirti į paramos klausimyno pabaigą.
- Vienas paramos klausimas buvo pašalintas, nes buvo per daug panašus į kitą paramos klausimyno klausimą.

Galutiniame socialinės paramos ir ne paramos klausimyno versijoje liko 38 socialinės paramos teiginiai ir 26 socialinės ne paramos klausimai. Atlikus pilotinį tyrimą kitos klausimynų versijos nebuvo koreguojamos, jų vidiniai suderinamumai buvo geri arba pakankamai geri.

Priedas B. *Pilotinio tyrimo klausimynų ir subskalių vidinio suderinamumo koeficientai.*

	Teiginių skaičius	Vidinio suderinamumo koeficientas
<i>Smurto rūšies ir dažnu klausimynas</i>	16	0,728
Psichologinis smurtas	9	0,583
Fizinis smurtas	3	0,667
Ekonominis smurtas	2	0,618
Seksualinis smurtas	2	0,856
<i>Socialinės paramos ir ne paramos klausimynas</i>	64	
Socialinė parama	38	0,975
Socialinė ne parama	26	0,968
<i>Traumos simptomų sąrašas – 40</i>	40	0,965
<i>14 teiginių atsparumo skalė</i>	14	0,935
<i>Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija</i>	10	0,903

Priedas C. *Psichologinių tyrimų etikos komiteto išvada.*

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
PSICHOLOGIJOS INSTITUTO
PSICHOLOGINIŲ TYRIMŲ ETIKOS KOMITETO
IŠVADA

2018 kovo 14 d.
Vilnius

MRU Psichologijos instituto psichologinių tyrimų etikos komitetas **pritaria** teisės psichologijos magistrantūros studentės Aistės Bakaitytės magistro darbo tyrimo „Moterų patiriančių intymaus partnerio smurtą potrauminis augimas: psichologinio atsparumo ir socialinės paramos vaidmuo“ projektui.

MRU Psichologijos instituto
Psichologinių tyrimų etikos
komiteto pirmininkė

lektorė Renata Garckija

MRU etikos komiteto nariai:

prof. dr. Rita Bandzevičienė
prof. dr. Jolanta Sondaitė
prof. dr. Aistė Diržytė
doc. dr. Rūta Pukinskaitė
doc. dr. Antanas Valantinas

Priedas D. *Skalių normalumo vertinimo, naudojant Shapiro-Wilk testą, rezultatai.*

	Shapiro-Wilk statistika	<i>p</i>
Traumos simptomai	.968	.015
Potrauminis augimas	.972	.031
Psichologinis atsparumas	.930	.000
Socialinė parama	.916	.000
Socialinė ne parama	.829	.000
Psichologinis smurtas	.965	.008
Fizinis smurtas	.948	.001
Ekonominis smurtas	.884	.000
Seksualinis smurtas	.847	.000